

MEDYA VE DEMOKRASİ

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI NO.: 145

EGEMENLİK KAPISIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI NO.: 145

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER
ANABİLİM DALI**

MEDYA VE DEMOKRASİ
(PARLAMENTO MUHABİRLERİ ÖRNEĞİNDE)

Ömer ŞAHİN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

MEDYA VE DEMOKRASİ

(PARLAMENTO MUHABİRLERİ ÖRNEĞİNDE)

Ömer ŞAHİN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Kapak Fotoğrafı
Ali ÜNAL

Yayın Koordinatörleri
Musa KESKİN
Cemil TUTAL

Dizgi ve Grafik
Işık ARSLAN

Baskı
TBMM Basımevi-2012

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU BAŞKANLIĞI
Bakanlıklar - ANKARA
Tel: (0 312) 420 66 13-15
Faks: (0 312) 420 66 16

ISBN: 978-975-6226-94-0

*Ömer ŞAHİN tarafından hazırlanan MEDYA VE DEMOKRASİ
(PARLAMENTO MUHABİRLERİ ÖRNEĞİNDE) başlıklı bu çalışma,
Siyaset ve Sosyal Bilimler dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.*

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU'NUN KATKILARI İLE BASTIRILMIŞTIR.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
GİRİŞ.....	V
ÖNSÖZ (<i>Cemil ÇİÇEK</i>).....	VII
1. BÖLÜM	
DEMOKRASİ KAVRAMI VE GÜNCEL TARTIŞMALAR.....	1
A- Demokrasi Kavramı.....	1
B- Temsili Demokrasi.....	1
C- Müzakereci Demokrasi.....	6
MEDYA VE DEMOKRASİ.....	8
A- Medyanın Oluşum Süreci.....	8
B- Medya-Demokrasi İlişkisi.....	10
C- Küreselleşme ve Medya.....	13
2. BÖLÜM	
TÜRKİYE'DE MEDYA TARİHİ VE MEDYA-SİYASET İLİŞKİSİ.....	17
A- Türkiye'de Medya Tarihi.....	17
1. İlk Dönem Medya Tarihi.....	17
2. Cumhuriyet Dönemi'nde Medya.....	17
B- Medya-Siyaset İlişkisi.....	23
1. İlk Dönem Medya Siyaset İlişkileri.....	25
2. Cumhuriyet Dönemi'nde Medya-Siyaset İlişkisi.....	26
3. 1980 Sonrası Dönemde Medya-Siyaset İlişkisi.....	28
3. BÖLÜM	
PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ AÇISINDAN MEDYA-SİYASET İLİŞKİSİ.....	30
1. Parlamento Muhabirliği.....	30
2. Türkiye'de Parlamento Muhabirliği.....	33
3. Parlamento Muhabirlerinin Medya-Siyaset İlişkisindeki Rolü.....	37
SONUÇ.....	41
ANKET FORMU.....	43
KAYNAKÇA.....	46
EK... ..	47

GİRİŞ

Demokrasi, yani halkın egemenliği bir yönetim biçimi olarak sahip olunan en etkin model olma özelliğine sahiptir. Demokrasi idealinin gerçekleşmesi halkın sahip olduğu gücü etkin bir şekilde kullanmasına bağlıdır. Halkın sahip olduğu gücün kudretinden birhaber pasif bir pozisyonda süreç içerisinde yer alması demokrasi idealinden uzaklaşılması sonucunu doğurur. Çok zaman bilmek, etkin olmanın ilk koşuludur, demokrasi açısından siyasal iktidarların uygulama ve Parlamentoların karar süreç ve sonuçlarının halk tarafından bilinmesi onların muhtemel beklenti ve tepkilerinin hayata geçmesinin güvencesidir.

Demokrasinin en yaygın uygulama biçimi olan temsili parlamenter demokrasiler küreselleşme ile beraber yaşanan değişim ortamında, işlevsellik ve meşruiyet açısından sorgulanmaya başlamış, demokrasi idealinin gerçekleşmesi için yeni model arayışları söz konusu olmuştur. Gerek temsili demokrasi gerekse alternatif demokrasi modelleri açısından temel hedef halkın etkin bir şekilde sürece katılımını sağlamaktır. İşte bu hedef doğrultusunda demokrasiyi halk ve yönetim arası tek yönlü bir ilişki olarak görmeyip, seçimden seçime sahnelenen bir “oyun” algısından kurtarmak açısından göz önünde bulundurulması gereken en önemli araçlardan biri medyadır.

Çalışmamızda özellikle temsili demokrasi modelinin içine düştüğü açmazları aşmak açısından medyanın rolüne odaklanırken spesifik olarak parlamento muhabirliğinin bu çerçevede nasıl bir konuma sahip olduğunu ele alma gayretinde olacağız. Geniş anlamıyla yazılı ve görsel yayınları kapsayan ve çağdaş demokrasiler açısından inkar edilmez bir önem sahip olan medya ile demokrasi arası ilişki pek çok açıdan sorgulamaya tabi tutulmuş, demokrasinin sahip olduğu açmazlar açısından medyanın rolü değerlendirilmiştir. Ancak özellikle ülkemiz açısından yürütülen tartışmalarda medyanın alt ayrımları açısından konunun analizi ihmal edilmiştir. Demokrasi ideali açısından halkın bilgi sahibi olmasının önemi ortada iken parlamento çalışmalarını merkez alan bir habercilik anlayışı ile çalışan parlamento muhabirleri, medya demokrasi ilişkisi açısından medyanın geneline atfedilen fonksiyonları birebir bünyesinde barındırmaktadır.

Temelde siyasi habercilik olarak görülebilecek olan parlamento muhabirliğinin ayrı bir uzmanlık alanı olarak algılanması ve o çerçevede yapılanmasının demokrasi ile doğrudan bağlantısı vardır.

Bu kapsamda medya demokrasi ilişkisinin parlamento muhabirliği örneğinde ele alındığı çalışmamız, esas olarak palamento muhabirliğinin temsili demokrasi açısından büyük bir öneme sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Bu önem doğrultusunda parlamento muhabirliğinin gerek mesleki gerekse kurumsal gelişimi salt mesleki bir algıdan ziyade demokrasiye dönük bir katkı olarak görülmelidir.

Çalışmamızın ilk bölümünde demokrasi ve medya kavramlarını ve aralarındaki ilişkilere ilişkin tartışmalar ele alınacak ve temsili demokrasi modeline dönük etkileri değerlendirilecektir.

İkinci bölümde medya - siyaset ilişkisinin Türkiye’de durumu tarihsel gelişimi çerçevesinde değerlendirilecek, bir bakıma Türk medya tarihinin Türkiye’de demokrasinin gelişimi ile paralel bir seyir izleyip izlemediği sorgulanacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü birinci ve ikinci bölümde çizilen kavramsal çerçevenin Türkiye açısından değerlendirmesi üzerine kuruludur. Bu bölümde parlamento muhabirliğinin tarihsel gelişimi ve çağdaş demokrasilerde parlamento muhabirliğinin nasıl yürütüldüğü, İngiltere, Kanada, ABD, Fransa ve Almanya uygulamaları ile değerlendirilecektir. Türkiye’de parlamento muhabirliği ve parlamento muhabirlerinin milletvekillerini ile ilişkisi analiz edilecektir. Bu kapsamda TBMM’de görev yapmakta olan değişik medya kuruluşlarına mensup parlamento muhabirleri ve TBMM üyesi Milletvekillerine dönük hazırlanmış, anket formlarının sonuçları değerlendirilirken, parlamento muhabirlerinin gerek mesleki algısı gerekse Milletvekilleri ile ilişkileri sorgulanacaktır.

Çalışmamız parlamento muhabirliği örneğinde medya demokrasi ilişkilerinin genel anlamda değerlendirileceği sonuç bölümü ile tamamlanacaktır.

ÖNSÖZ

Parlamento muhabirleri yasama faaliyetlerinin ayrılmaz parçasıdır. Parlamentoda görev yapan muhabirler yasama faaliyetleri ve yeni çıkan yasalar hakkında halkı bilgilendirerek, böylece halk ile parlamento arasında köprü işlevi görürler.

Demokrasiler güçlü bir medya ile var olabilirler. Özgür ve güçlü medya halk ile iktidar arasında bilgi akışını, halkın doğru bilgilenmesini ve böylece seçme ve tercih hakkının gelişmesini sağlar. Halk medyadan yansıyan bilgilerle kanaat ve düşüncelerini oluşturur. Bu açıdan medya organları demokrasilerde yasama, yürütme ve yargının ardından dördüncü kuvvet olarak önemli işlevler görürler.

Medyanın gelişmesi demokrasimizin gelişmesini sağlayacaktır. Halkın haber alma hakkını kullandığı, kamuoyu oluşturma yollarının açık olduğu, halkın iktidarı denetlediği yapılarda demokrasiler daha güçlüdürler. Demokrasisini geliştirmeye çalışan ülkemizde de medya her geçen gün önemli hale gelmektedir.

Parlamento muhabirleri ağır çalışma koşullarında görevlerini yapmaya çalışmakta, demokrasimizin gelişmesine katkı sunmaktadırlar. Gece gündüz demeden milletvekilleri ile birlikte parlamento çalışmalarına tanıklık etmektedirler. Böylesi bir yüksek lisans tez çalışmasının onların demokrasimize katkılarına ışık tutacağına inanıyorum. Ayrıca bu tez çalışması parlamento muhabirlerinin ve medyanın demokrasimizdeki yerinin ve öneminin daha iyi görülmesini sağlayacaktır.

Böylesi bilimsel çalışmaların artması temel dileğimizdir. Yaptığı bu önemli çalışma dolayısıyla uzun yıllar parlamento muhabirliği yapan Ömer Şahin'i kutluyor, başarılar diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

1. BÖLÜM

DEMOKRASİ KAVRAMI VE GÜNCEL TARTIŞMALAR

A-Demokrasi Kavramı

Demokrasi kavramı esas itibariyle toplumsal hayatın en sağlıklı bir biçimde devamlılığını sağlamaya dönük bir içeriğe sahiptir.

Demokrasi üzerindeki ilk yazılı değerlendirmeye, Herodot tarihinin 3. cildinde rastlanır. M.Ö. 5. yy da kaleme alınmış olan bu yapıtta, demokrasi 'halkın yönetimi, yasalar önünde eşitlik, bütün sorunların açık tartışmaya sunulması, yöneticilerin makamlarından hareketle sorumlu tutulmaları' olarak nitelendiriliyor.

Demokrasi yunanca bir sözcüktür ve güç, iktidar anlamına gelen krotostan türemiştir. Demokrasi rıza ile yönetimdir, demokrasiyi özgün bir yönetim biçimi kılan rıza, uzun sürede seçmenlerin demokrasinin ne olduğu hakkındaki inançlarının ürünüdür; oy verenlerin doğru saydıkları demokrasi çeşididir.

Demokrasinin toplumsal hayatın sürekliliğine dönük işlevi toplumda yer alan azınlıkla çoğunluk arasındaki ilişkiyi teminat altına almasına bağlıdır. Bu yönüyle demokrasi azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlanabilir

Demokrasi (artık bu sözcüğü liberal temsili demokrasi olarak düşünmek gerekmektedir.) bir siyasal rejim türü olarak tanımı gereği evrenseldir. Diğer taraftan demokrasinin anlamı, uygulama biçim ya da öncelikleri zaman ve uzay boyutları içinde farklılık göstermektedir. Bir siyasal rejim olarak demokrasinin anlamlandırılıp yorumlanması toplumdan topluma, hatta aynı toplumun değişik katmanlarına göre farklı olabilmektedir

B- Temsili Demokrasi

Temsili liberal demokrasi toplumun bütün üyelerini bağlayan, onların tutum ve davranışlarını belirleyen kararların nasıl alınacağını, bu kararları kimin nasıl uygulayacağını kuralları yapan ve uygulayanların otoritelerinin kapsam ve sınırlarının ne olacağını gösteren bir siyasal rejim türüdür.

Demokrasinin sınırlı ve dolaylı biçimidir. Bu modelin sınırlılığı ve dolaylılığı belirli dönemlerde yapılan seçimlerle işletilmesinden

kaynaklanmasıdır. Düzenli yapılan seçimlerle, kendimizi yönetme hakkını birilerine vekaletle devrediyoruz. Bu durumda demokrasiye ‘temsili demokrasi’ adını veriyoruz. Temsilcilerimiz bizim adımıza karar veriyor, bizim adımıza yönetim işlerini üstleniyor.

Temsili demokrasi diye adlandırılan siyasal rejimde, esasında 2 kategori üzerinde durmak gerekmektedir. Bunlardan biri temsil edilen yurttaşlardan oluşan kategoridir ve bu kategori açısından en önemli kavramsal tartışma alanlarından birinin katılım olduğu açıktır. 2. kategori aktörleri ise temsilcilerden oluşmaktadır. Temsili liberal demokrasi için öncelikli koşul iktidarı elde edebilmek, bir başka deyişle çoğunluk olabilmek için birbirleriyle yarışan çok sayıda temsilci adayının seçmenin karşısına çıkmasıdır. Siyasal temsilde, temsilcilerin yetkisi temsil edilenlerin isteğine bağlı olarak ortadan kalkmamakta, hesap verme /hesap sorma ilişkisi, zamanı önceden belirlenmiş seçimle gerçekleşebilmektedir.

Temsili liberal demokrasi kuramına göre, nihai otorite, bir başka deyişle egemenlik halka aittir. Halk, yani yurttaşlardan oluşan topluluk sözü edilen gücü, otoriteyi kullanamamakta, sadece kullanacak olan temsilcileri belirlemekte ve kendisine ait gücü onlara devretmektedir. Buna göre temsili demokrasilerde otoriteyi kullanacak ve toplumu yönetecek olan temsilciler belirlendikten sonra yurttaşların bu otoriteye boyun eğmeleri, edilgen bir konum almaları gerekmektedir... Buna ek olarak temsilcilerin yasama ve yürütme faaliyetleri, kuşkusuz kapsam ve içerik bakımından yurttaşlar tarafından özgürce eleştirilebilecektir. Ancak bu eleştirme hak ve özgürlükleri, temsili demokrasi içerisinde yurttaşların edilgen ve uyumlu davranma konumlarını değiştirmeyecektir. Otoriteyi kullanmak üzere yetkilendirilen temsilciler ile temsil edilen yurttaşlar arasındaki ‘hesap verme/hesap sorma’ ilişkisi dört ya da beş yılda yapılacak seçimlerle gerçekleşecektir.

Rıza ve hesap verme demokratik bir siyasal rejim için ana öncüller olduğu ileri sürülmektedir. Bir başka deyişle güç ve zor kullanma tekeli elinde bulundurmak da dahil olmak üzere devletin ve iktidarın oluşumu, işlevlerini, bireyin özgür iradesi/ rızası ve hesap verilebilirlik öncülleriyle temellendirince demokratiklik, buna göre siyasal rejim için güçlü bir meşruiyet ölçütü haline gelmektedir.

Temsili demokrasinin vazgeçilmezleri olan rıza ve hesap verme, halkın olan biten hakkında bilgi sahibi olması ile mümkündür. Dolayısıyla temsili demokrasi açısından temsilcilerin faaliyetleri, aldıkları kararlar, plan ve programlarının içerik ve sonuçlarına dair halkın bilgi sahibi olması ile rıza ve gereğine ilişkin hesap sorabilme halk açısından söz konusu olabilmektedir.

Temsili demokrasi sadece halk ve onun temsilcilerini mevcudiyeti ile sürdürülemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğu içindir ki, halkın iradesini oluşturmakta kullanacağı aracı kurum ve kuruluşlar demokrasini vazgeçilmezleri arasındadır.

Çağımız toplumunda temsili demokrasi pek çok açıdan büyüünü kaybetmiş ve sorgulanır hale gelmiştir, temsili demokrasini bir kısır döngü ya da bir kandırmaca olarak algılandığı bir değişim söz konusudur. Yukarda değindiğimiz temel unsurlarda yaşanan eksiklikler bir bütün olarak temsili demokrasiye dönük algıyı olumsuz olarak etkilemiş ve sonuçları itibariyle “temsili demokrasi krizi” tartışmalarını başlatmıştır.

Yönetimi çoğunluğa verdiğimiz zaman azınlığın durumu ne olacaktır? Yönetme hakkına sahip olmayan, çoğunluk tarafından verilen kararlara uymak zorunda kalan azınlığı, çoğunluğun baskı ve zorlamalarından nasıl koruyabilir, onların özgürlüklerinin ve haklarının zarar görmesini nasıl engelleyebiliriz? Demokrasiyi tanımlarken karşı karşıya olduğumuz asıl sorun budur. Bir yönetime demokrasi diyebilmemiz için bu sorunun makul ve azınlığı tatmin edecek şekilde çözülmesi gerekir.

Demokrasi farklılıkların birlikte yaşama biçimidir. Çoğulculuk, sayıdan çok farklılıktan kaynaklanır. Bu nedenle de, çok partinin varlığı, gerçek bir demokrasi anlamına gelmeyebilir. Demokrasinin amacı, farklılıkları yok etmek değil uzlaştırmaktır.

Devletin rızaya dayanması ve rızanın ancak temsille belirlenebilir olması, haliyle bir azınlık- çoğunluk ayrışmasına yol açmaktadır. Çoğunluk daha doğrusu çoğunluk temsilcileri devletin gücünü, yönetim erkini kullanacaklardır. Azınlık ise, kavramsal tanım itibariyle, herhangi bir çoğunluğun iradesine boyun eğen, eğmek zorunda kalan insanlardan oluşan bir gruptur. Yani ulus olarak anılan bir toplumsal kollektivite içinde, seçim temsil süreciyle belirlenen çoğunluk ulusal egemenliği kullanmakta, toplumun kaderini belirlemektedir. Bu durumda bireyin doğal hak ve özgürlüklerine yönelik zorunlu, önlenemez bir baskı oluşacaktır. Liberal düşünürler açısından bu tür tehlikeleri önlemenin en sağlam yolu, sözü edilen türde çoğunlukların oluşumunu önlemektir. Bu da uygulamada oy hakkının, bir başka deyişle siyasal katılımın kısıtlanması anlamına gelmektedir. Oy verme hakkı yani siyasal katılım yaş, cinsiyet, mülkiyet, gelir vb. ölçütler esas alınarak çeşitli sınırlamalara tabi tutulmuştur. Ama bu düşünce sistemi bir ikilemi yansıtmaktadır. Bir taraftan özgürlük söylemi, oy verme hakkının kadınlar da dahil toplumdaki bütün yetişkinlere tanınması gerektiği diğer taraftan kısıtlı katılım makul ve haklı bulunmaktadır.

Liberal demokrasinin temel ilkelerinden olan eşit oy verme bireylerde demokratik bir bilincin gelişmesine katkıda bulunmasma rağmen bu sistem aynı görüşte olup da çoğunluğu sağlamış olan bireylerin iradelerinin siyasal sürece yansıtılmasını sağlamakta, diğer yandan çoğunluk sağlayamamış farklı görüş ve eğilimlerdeki alt kültür grupları siyasal sürecin dışında bırakmaktadır. Küreselleşme ve iletişim alanında yaşanan devasa gelişmeler alt kültür gruplarının hızla artmasına yol açmakta ve bu durum siyasal sürecin dışında kaldığı hissine sahip olan bireylerin sayısını da her geçen gün arttırmaktadır. Hızla farklılaşmakta olan böylesine atomlaşmış bir topluluğu sınırlı sayıdaki temsilciler yoluyla siyasal sürece taşımak da o ölçüde güçleşmektedir. Bu süreç kaçınılmaz olarak siyasal meşrutiyet sorununu zaman içinde daha fazla hissedilir hale getirecektir.

Spinoza'dan beri uygulanan bir gerçek var: Bir karar organının yapısının demokratik olması kadar, hatta ondan da çok yaptıklarının demokratik olması önemlidir. Çoğunluğun oylarına dayalı bir sistem, eğer bugün için azınlıkta kalan ve yarı çoğunluk haline dönüşebilecek olanların haklarına saygı göstermiyorsa, bu demokratik bir sistem olmaktan çok bir çoğulculuk diktasıdır.

Siyasi temsilcilerin faaliyetleri, arka planları ve çıkarları vatandaşların yaşamlarından ve hayata bakış biçimlerinden çok uzaktır. Her ne kadar düzenli olarak yapılan seçimler, toplumun görüşlerine devamlı dikkat etmeleri konusunda seçilenler üzerinde sürekli bir disiplin işlevi görüyor gibi algılsa da, temsilcileri vekilliği en az 1 döneme uzanmakta, bu dönem içinde vatandaşların kendileri adına yapılan kararlar üzerinde çok az bir etkisi olmaktadır. Liberal demokrasilerde oldukça yaygın olan temsil, siyasal temsilcinin başkaları adına düşünebileceği ve karar alabileceği varsayımı üzerine kuruludur.

Çoğunluğun seçim yoluyla bütün yönetim organlarını ele geçirmesi, daha sonra iktidarını azınlığın çoğunluğun sağladığı haklara ulaşmasını engellemek için kullanması, eşitlik temeli üzerine kurulu liberal demokrasinin eşit olmayan sonuçlar ürettiğinin somut örneğidir.

Demokratik yönetim altında yaşayan bireylerde gittikçe gelişmekte olan bir bilinç vardır. Bu bilinç nedeniyle bireyler, her 5 yılda 1 düzenli olarak yapılan seçimle hükümetin oluşturulmasından ve bu hükümetin halkın arzularına ve ihtiyaçlarına önem vermeksizin istediği gibi yönetmesinden rahatsızlık duymaktadırlar.

Bugünkü seçim sistemlerinin yol açtığı yasama kariyerciliği, yani temsilcilerin birçok dönem üst üste parlamentoda kalarak temsilciliği meslek

Müzakereci demokrasi siyasal otoritenin daha dürüst ve meşru şekillerini, daha fazla bilgilendirilmiş kararlar ve vatandaşlığın daha aktif bir açıklamasını vaat etmektedir. Otoritenin ve karar almanın meşru şekilleri, müzakereci demokrasi teorisinin kapsamlılık ilkesi üzerine kuruludur. Kapsamlılık mevcudiyet ve sesle ilgilidir: Kural olarak bütün vatandaşlar siyasal diyalog sürecine katılabilirler; onlar iddiaları ortaya koymak, sorgulamak, ihtiyaçları, değerleri ve çıkarları ifade etmek, ikna olmadıklarında karşı çıkmak ve seslerini duyurmak konusunda eşit hakka sahiptirler.

Demokratik müzakere karşılıklı tanıma ve saygıyı teşvik eder ve ortak faydanın keşfedilmesini amaçlar. Neden gösterme ve itirazlara cevap verme işlemi, ahlaki olmayan ve dar olarak sadece kendini ilgilendiren tercihler üzerine kurulu akılcı olmayan kararları saf dışı bırakmaya yönelecektir. Bu nedenle katılımcılar kendilerini ortak yarara yönlendireceklerdir. Sadece kendi çıkarları üzerine kurulu tercihlerin müzakere bağlamında savunulması zor olacaktır.

Değerler hakkındaki çoğulculuk alındığında ahlaki gerekçelerin ve akıl yürütmelerin herkese ikna edici geleceğini bekleyemeyiz, ancak temek çıkarlar tehlikedeyse en azından biz, özgür ve eşit bütün vatandaşların kabul edebileceği gerekçeler üzerine kararlarımızı temellendirmeye çalışabiliriz.

Müzakereci demokrasi, vatandaşların mantık çerçevesinde kabul edeceği herhangi bir görüşü kolektif eyleme geçirmeyi amaçlar.

Müzakereci bakış açısından siyasal tartışma bireylerin düşüncelerini genişletecek ve belli konularda farklı ve bazen karşı görüş açılarından düşünme fırsatı sağlayarak karşılıklılığı ve tarafsızlığı arttıracaktır. Arent bunu 'temsili düşünme' veya 'genişlemiş zılniyet' diye nitelendirmektedir. Bu sayede insanlar konuları daha az kendi çıkarlarını düşünerek tartışacaklar ve eğer kendileri başkalarının yerinde olsalardı nasıl hissedeceklerini ve düşüncelerini öğrenme fırsatı bulacaklardı. Tarafsızlığı geliştirecek bu yaklaşım görüşlerin niteliğini de arttıracaktır.

Görüş alış verişiyle katılımcılar birbirlerinden bir şeyler öğrenirler, bireysel ve toplumsal yanlış anlamalarını fark ederler ve eleştirel süzgeçten geçen yeni görüşler ve politikalar geliştirebilirler. Vatandaşlar müzakere yoluyla istediklerini daha iyi nasıl elde edebileceklerini öğrenebilirler. Onlar bu sayede kendi bilgilerini, kendi anlayışlarını ve vatandaşlar için en iyi neyin olduğu konusundaki kolektif anlayışlarını geliştirebilirler.

Toplumsal sorunların tartışılmasında geniş kesimlerin katıldığı bir müzakere mevcut değilse siyasal demokrasi yüzeysel kalacaktır.

Müzakereci demokrasinin en temel araçlarından birisi de medyadır. Medya müzakereci bir ortamın oluşması açısından oynadığı rol itibarıyla halkın katılımının etkinliğinin de teminatıdır. Temsili demokrasi krizinin aşılması açısından üstlendiği rol yanında alternatif modellerin işlerliği açısından da medyanın önemi kesinlikle göz önünde bulundurulmalıdır.

MEDYA VE DEMOKRASİ

A. Medyanın Oluşum Süreci

Geniş anlamda basın: Belirli zamanlarda basılıp, her çeşit haberi ve fikirleri topluma ulaştıran tüm yayın ürünleridir. Genellikle günlük basın ürünlerine Gazete, haftalık, on beş günlük ve aylık basın ürünlerine de Dergi denilmektedir.

Geniş anlamda yayın ise; gazete ve dergilerin yanında radyo ve televizyon gibi tüm kitle haberleşme araçlarıyla kamuoyuna sunulan her şeydir.

Kanımızca dar anlamda basın, sadece gazete ve dergileri yani mevkuteleri kapsamakta, diğer basın ürünleri bu kavramın dışında kalmaktadır.

Dar anlamda yayın ise, basın kavramının kapsamı dışında kalan, ancak basılı olan ürünlerdir (kitaplar, broşürler, resimler) birer yayındır, fakat basın değildir.

Toplumun bireyi olan insan daima çevresinde olup bitenleri öğrenmek, kendi başına gelenleri başkalarına duyurmak, bunlar üzerinde düşünmek ve düşündüklerini de başkalarına iletmek ihtiyacını duymuştur. İşte bu ihtiyaç, yani yaşanan anda olup bitenleri öğrenmek merakı (Haberleşme) eylemini yaratmıştır.

En az gelişmişinden başlayacak olursak, ilk medya çok basit ve öngörülebilir bir olayın herkese açık bir şekilde anlatılmasıdır: Yazının henüz bilinmediği bir çağda, bir ağaçtaki çentik, renkli bir çakıl taşı, kırık bir dal, ilkel insanların gözünde düşmanın yaklaştığını veya bir ev hayvanının buradan geçtiğini ya da şuradan geçeceğini anlatır.

1. Dünya Savaşı arifesinde, Paris'teki gazete satıcıları halka 70 farklı gazete sunuyorlardı. 1944-1945'te, işgal yıllarında çekilen yokluğun ardından, bir artış gözlemlendi: 1944'te 19, 1945'te 26 gazete. Ama pek çoğu hızla kayboldu. 1953'ten itibaren bu sayı 12'ye düştü, ardından daha da azaldı, bugün sadece 10 kadar gazete bulunuyor.

Öte yandan, bölgesel gazetelerde, geneline bakıldığında 1940 Savaşı öncesine göre daha az zenginler.

İngiltere'de 1900-1939 yılları arasında tirajlar üçe katlanmıştı ve bu büyüme, yavaşlayarak da olsa, savaştan sonra 1957'ye kadar devam etti: Kopuş

haline getirmesine dayanan düzen, temsilciliğin doğasına ters düştüğü, toplumun sorunlarının parlamentoya taşınmasına engel olduğu ve temsilcilerin halktan kopmasma neden olduğu gibi gerekçelerle eleştirilmektedir. Dönem sınırlaması temsilcilerle ilgili bu tür sorunların çözümü için önerilen görüşlerden biridir.

Yasama kariyerciliğinin sona erdirilmesi seçimlerin daha rekabetçi bir ortamda yapılmasını sağlayacağı ve sıradan insanların daha çok siyasal sürece dahil edilecekleri gerekçesiyle belirli kesimler tarafından desteklenmektedir. Aynı görüşe göre dönem sınırlamaları yasama üyelerini kendi hayatlarına döndürerek kendi işleriyle ilgilenmelerini sağlayacak ve kariyer sahiplerinin değil vatandaşların göreve gelmesinin yolu açılmış olacaktır.

Liberal demokrasiyle ilgili bu yaygın eleştiriler ve onun modern çağın siyasal sorunlarını taşıyamaması nedeniyle meşruiyet bunalımı yaşaması, demokrasi içinde bir yol ayrımına gelindiğini göstermektedir. Bireysel ve grup çıkarlarının çatışması üzerine kurulu demokrasinin geleneksel çoğulcu anlayışının biriktirdiği sorunlar yığını, demokrasinin genel kalıpları çerçevesinde yeni bir sistem üretme arayışlarına hız kazandırmıştır.

Demokrasinin krizi esas olarak kapitalizmin yeni bir aşamaya girmesinden kaynaklanmaktadır ve bu yeni aşamanın en belirgin öğelerinden biri olan küreselleşme, ulus devlet çapında işleyen temsili demokrasiyi giderek işlevsizleştirmektedir.

Kafaları sayma yoluyla uygulanan bir çoğunluk yöntemini kısa sürede toplumdaki sorunları, hoşnutsuzlukları ve rahatsızlıkları yeniden ön plana çıkarmaktadır. Birçok araştırmacılar eğer demokratik kurumlardan hoşnut değilsek çözümün, gelişmiş veya yeniden gözden geçirilmiş toplamacı demokraside değil, bunun yerine daha çok ve daha iyi bir müzakerede olduğunu savunurlar. Diğer bir ifadeyle esas ihtiyaç onlara göre, tartışma ve ikna yöntem ve şartlarının geliştirilmesidir.

Temsili demokrasi krizine ilişkin bütün bu tartışmalar, siyaset ve halk arasında başlayan ayrılaşmaların sonucudur. Siyasetin halktan kopuk bir gündemle faaliyet gösterir hale gelmesi, siyasal faaliyetlerin kaynak ve hedefler itibarıyla halkın beklentilerinden uzaklaşması gibi sonuçlar temsili demokrasiyi sorgulamamıza neden olmuştur. Yukarıda belirttiğimiz gibi temsili demokrasinin halk ve onun temsilcileri ile sınırlı bir algısı, gerçekçi değildir, temsili demokrasi de halk ve temsilciler arası köprü görevi görecektir yapılanmalar hayati bir önem taşımaktadır. Çalışmamızın temel argümanlarından birisi de; özellikle medyanın temsili demokrasinin yaşadığı krizi aşması bakımından üstleneceği görevlerdir. Halkın bilme ve iradesini

bilerek kullanma imkanına sahip olması tıkanıklıkları aşma anlamında önemlidir. Bu açıdan genel anlamda medya ama özellikle parlamento muhabirleri hayati bir öneme sahiptir.

C. Müzakereci Demokrasi

Temsili demokrasi modelinin işleyişinde ortaya çıkan açmazlar, demokrasinin daha etkin uygulama modellerine dönük arayışlara neden olmuştur. Bu arayışların temel hareket noktası, halk iradesinin kararlara daha etkin bir şekilde yansımaları sağlamaktır. Bunun mümkün olabilmesi için ise halkın katılımının seçimlerle sınırlı olmaması sürekli ve etkin bir etkileşimin mevcudiyeti gerekmektedir. İşte bu kapsamda gündeme gelen en önemli başlıklardan birisi müzakereci demokrasi modelidir.

Müzakereci demokrasi yeni geliştirilmiş bir kavramdır. Siyasi kararların karşılıklı görüşmeyle sağlanan mutabakatlara dayanmasını ve göz ardı edilen marjinal grupların da bu müzakereye en geniş ölçüde dahil edilmesi için azami çaba sarf edilmesini ifade etmektedir. Özellikle ileri biçimde, muhalif olanların kendilerini ifade etmesine zemin hazırlanmasını alınacak kararların ileride yaratacağı sonuçların öngörülebilmesini savunan bu demokrasi anlayışı, sonuçlar kadar süreçlere de önem vermektedir. Müzakereci demokrasinin en güçlü yanı bilimsel çevrelerle işbirliğini kolaylaştırması ve belirlenen kararları araştırmalara dayandırmasıdır.

Müzakereci demokrasi vatandaşların ilgili bilgileri paylaştığı, toplumsal işler hakkında konuştuğu, toplumla ilgili görüşleri oluşturduğu ve siyasal süreçlere katıldığı söylemci sosyo politik bir sistemdir... ('notes on', 1996:278-280)

Müzakereci demokrasinin merkezinde siyasal görüşme yer alır. Siyasal görüşme, herhangi belirli bir araç ve önceden belirlenmiş gündem olmaksızın özgür vatandaşların gönüllü olarak yürüttükleri siyasal nitelikli görüşme veya tartışmadır. Bu görüşme yoluyla vatandaşlar kendi kişisel deneyimleriyle dışarıdaki siyasal hayat arasında köprü kurarlar.

Müzakereci yönetim birbirini anlamayı amaçlayan siyasal diyalogu, geliştirmeyi hedefler. Birbirini karşılıklı anlama insanların hemfikir olacakları anlamına gelmemekte, daha çok onların ihtilaflarını başka yollar yerine tartışma yoluyla çözmeye yönelmesini sağlamaktadır. Demokrasiler ihtilaflardan kaçmamaz, ancak vatandaşlar ihtilaflarını, demokratik toplumun sağlığına katkıda bulunacak şekilde müzakere edebilirler.

17. yüzyıldan başlayarak yazılı basın alanında meydana gelen gelişmeler daha sonraları basının 4. güç olarak kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Basın özgürlüğü sadece gazetecinin kendini ifade edebilme özgürlüğü değil, aynı zamanda halkın haber alma özgürlüğüdür. Basın, halkın gözü kulağı ve sesi olma anlamında çağdaş demokrasinin güvencesi ve temel kaynağıdır.

Medyanın demokratik rejimlerdeki önemi tartışılmaz. Basının görevi sadece düşüncelerin açıklanmasıyla sınırlı değildir. Zamanında, gereken ayrıntıları ile ve doğru olarak, halka ulaştırılmasında kamu yararı bulunan haberleri toplayarak topluma iletmek, böylece toplumun düşünce ve kanaatler edinmesini ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu sağlamak, kamu gücünü elinde bulunduranlar üzerinde toplumun denetim aracı olmak, basının başlıca görevlerindendir.

Demokrasilerde kamuoyunun oluşmasında basın en önemli araçtır. Bu basının kamuoyundan hem etkilenmesi, hem de onu etkilemesi biçiminde görülür. Basının kamuoyu konusundaki görevi iki yönlüdür. Basın hem kamuoyundan etkilenerek bunu dile getirir, hem de kamuoyunu oluşturur. Bu açıdan medya yönetenlerle yönetilenler arasında sağlıklı bir diyalogun da temel aracı olmaktadır.

Medya demokrasilerin yaşamsal süreçlerinden olan seçim zamanlarında, vatandaşların yaptıkları tercihin gerçek anlamda farkında olmalarını sağlayacak bilgileri dağıtmakla yükümlüdür. Medya kuruluşları bağımsız bir tartışma platformu işlevi görüp kamuoyunun sağlıklı oluşmasına katkı verirken, vatandaşların görüşlerini de yansıtarak hükümetlerin işleyişine yön vermelidir.

Gazeteci doğru bilgilendirilmiş ve eleştirel olabilen vatandaşların yaratılmasına katkıda bulunurken, aslında demokrasiye, demokrasinin güçlenip gelişmesine katkıda bulunur. Bunun yapılamadığı yerde gazetecilik yapılamıyor demektir.

Medya demokratik sürecin vazgeçilmez bir unsurudur. Çünkü halkın birer vatandaş olarak haklarını kullanabilmesi için gerekli olan enformasyonu sağlamasından ötürü yurttaşlar, medya aracılığıyla olayların yorumlanmasına ve tartışmalara katılabilirler toplumun gelişimini ve siyasal tercihlerini etkileyen tutumlar edinebilirler ve eylemlerde bulunabilirler.

Doğru bilgilendirilmiş ve eleştirel vatandaşlar demokrasilerin yaşayabilmesinin ön koşulu sayılıyorlar. Gazeteciler de, doğru bilgilendirilmiş ve eleştirel vatandaşlığın oluşumuna katkıda bulundukları ölçüde demokrasilerin işleyişinde rol oynarlar.

Bir araştırmaya göre; medyaya güvenenlerin oranı yalnızca %28.5.

Mesleklerin güvenilirliğine ilişkin başka araştırmalar da, gazetecileri, politikacılarla birlikte en güvenilmezler arasında gösteriyor. Bu durum, yalnızca gazetecilik mesleğinin ve medyanın değil, aynı zamanda 21. yy demokrasilerinin de sorunudur. Eğer bu hızlı güven kaybı 21.yy boyunca sürerse, demokrasilerin en temel ayaklarından biri olan özgür basın varlığını yitirmiş olacak.

Gazeteciliğe yönelik güven kaybı sadece sıradan insanlara ait bir duygu değil. Aslında 20. yüzyılın sonlarından beri, gazetecilik ve medya üzerine araştırmalar yapan akademisyenler de, gittikçe artan oranda, medyanın artık doğruyu söyleme işlevini yerine getiremez olduğunu yazıyorlar.

Medya kurumlarının evrensel düzeyde de giderek birkaç elde toplanması gerçeği 21. yy gazetecilerinin doğruyu söyleyebilmeleri önündeki en ciddi tehditlerden birini oluşturuyor.

Bugün gelenen noktada medya organlarının bağımsız, özerk birer kurum olmaları bugünün ekonomik ve teknolojik koşullarında olanaklı görülmemektedir. Üstelik geri dönüşüm açısından düşünüldüğünde bir başka biçimde desteklenmesi gereken ekonomik unsurlardır medya kuruluşları. Bu durum doğal olarak medya kuruluşlarını bağımlı ve organik ilişkiler içerisinde yer alan birer unsur haline getirmektedir... Dolayısıyla medya ve demokrasi gibi bir ikiliden söz ederken bu gerçekleri görmezden gelmek pek tutarlı bir yaklaşım değildir.

Medya, özgür bir kamuoyu oluşması için bilgilerin aktarılmasını sağlar. Demokrasinin bütün alanlarda özgür medyaya ihtiyacı vardır.

Medya piyasasındaki tekelleşme eğilimler ve gittikçe artan rekabet enformasyon çeşitliliğini ve bilgiye erişim imkanını azaltmaktadır.

Konrad Adenauer Vakfı 2005 Demokrasi Raporu'na göre:

Yapılan uzun ve itinalı bir değerlendirme sonucunda araştırma listesine alınan ülkeler şunlardır;

Latin Amerika: Arjantin, Bolivya, Meksika

Avrupa: Rusya, Belarus

Afrika(çölün güneyindeki ülkeler): Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Nijerya, Güney Afrika

Mağrip ve Yakındoğu: Mısır, Ürdün, Tunus

Asya: Kamboçya, Hindistan, Endonezya

Araştırma sonucunda:

+ araştırmanın yapıldığı 14 ülkenin 8'inde son 5 yılda basın özgürlüğünde gelişme görülmüştür. Özellikle uluslar arası topluma açılmak isteyen ülkelerde

ve gerilemenin başlangıcı bu yıla doğru açıkça fark edildi: 1957'den 1989'a, günlük gazetelerin genelinde %21, (İngiltere'deki etkilerini bildiğimiz) Pazar gazetelerinde de %32 oranında düşüş yaşandı. Yine de bu düşüş Fransa'dakine oranla açıkça daha azdır.

Amerika'da, günlük gazetelerin toplam tirajı ufak değişikliklerle sabit kalıyor. (1993'te, 250 milyon nüfusa 60 milyon adet.)

İtalya'nın durumu da ilginçtir: Günlük basın orada her zaman oldukça zayıftı: Bin kişiden 93'üne ulaşıldığı 80'li yılların başına kadar gazete sayısında ve tirajlar da belli bir gerileme yaşandı. Ama 1981'den bu yana açık bir düzelme meydana geldi...

Almanya'da, günlük basın 1968'e kadar gelişmeye devam etti, sonra yüksek bir seviyede oturdu.

Fransa'ya göre yelpazenin diğer ucunda bulunan Japon günlük basını, tüm bu dönem boyunca bizim için son derece imrendirici olan eşi görülmemiş bir çıkış yaptı. 1950'de 27 milyon olan tirajlar, 1986'da 68,6 milyona ve 1993'te 71 milyona sıçradı.

60'lı yılların başında açılan, dönem, bir sürprizi de beraberinde getirdi: Teknik nedenlerle, ama aynı zamanda 80'li yıllarda özel yerel radyoların sahneye çıkmasına olanak tanıyan yayın özgürlüğü, radyo için yeni bir özsuyu oldu.

Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda, özellikle de Fransa ve Latin kökenli ülkelerde, televizyonun önemli bir siyasi ve toplumsal bir araç olarak yerleşmesi, ancak 60'lı yılların başında gerçekleşti. Fransa'da, 50'li yılların sonunda 1 milyon televizyon alıcısı varken, bu rakam 60'lı yılların sonunda 10 milyona çıkmıştı. Amerika ile karşılaştırıldığında, İngiltere'de bu açık daha az belirgindi, ama 1945-1960 yılları tüm Avrupa ülkelerinde radyo yayıncılığı açısından son derece parlak geçti.

O yıllarda, radyo dinleme alışkanlıkları yavaş yavaş değişmeye başlamış ve televizyonla radyo arasında bir paylaşım oluşmuştu. Akşamlar (Televizyonla o sırada sadece akşamları yayın yapıyordu) sabahlar da radyoya kalmıştı...

Televizyonun başlangıcında radyonun bir tür çelimsiz uzantısı olarak doğduğu bir gerçektir. Hızla büyüyerek dengeleri alt üst edinceye kadar; sonrası etki, parlama ve tutkular.

ABD (bu ülkede vatandaşların çoğunluğu, Kennedy'nin öldürüldüğü 1963 yılından itibaren, yapılan kamuoyu yoklamalarına göre güncel olaylar üzerine sadece ya da büyük ölçüde televizyon aracılığıyla bilgi almaktadır.)

Geçen her 10 yıl zarfında televizyon, evlere girmek için maliyetleri düşürürken görüntünün de çekiciliğini arttıran teknik gelişmeden faydalandı. Renkli televizyon

ABD’de 1953’te Kanada’da 1956’da, Japonya ve Avrupa’da 60’lı yıllarda ortaya çıktı. Ardından dolaylı ve doğrudan yayın yapan uyduların dönemi başladı...

Son zamanlarda - bu yüzyılın başlarında geniş ölçüde sağlanmış olan haber yayımından çok, gezegenin etrafındaki akış çabukluğu konusunda- bilginin ‘küreselleşmesi’ su götürmez bir olgudur; bir yandan da, önceki yıllardan söz ederken açıkladığımız görüntü ve ses arasındaki fark kaybolmaya yüz tutmuştur. Uzun süre, yalnızca radyo, özellikle kısa dalga üzerinden sınırları kolaylıkla aşılabiliyordu. Artık, uydular sayesinde televizyonda (kuşkusuz çok daha yüksek bir maliyetle) dünyanın dört bir yanına görüntü aktarabiliyor.

B. Medya-Demokrasi İlişkisi

Demokrasinin gündelik hayatta kullandığımız genel tanımları, kuşkusuz çok sayıda eksiklik içeriyor. Bu eksikliklerden biri de, medyanın ve gazeteciliğin demokrasi açısından anlamıdır. Fiss (1996:92), genel demokrasi yaklaşımlarına yaptığı eklemeye medyanın demokrasilerdeki yerinin altını çiziyor. Nasıl yaşamak istediğine halk karar verir, ama bu kararı verirken her konuda ve tam anlamıyla bilgili, bilgilendirilmiş olmalıdır, diyor. Medya ve demokrasi arasındaki ilişki burada ortaya çıkmaktadır. İfade özgürlüğü ve basın özgürlüğü demokrasinin olmazsa olmazlarıdır. Demokrasi olmadan bunlar olamayacağı gibi, bunlar olmadan da demokrasi olamaz.

Habermas, kamusal alanın hem devletten hem de Pazar ilişkilerinden özerk olduğunu vurgular. Kamusal alan kurumları ne devlet tarafından kontrol edilebilirler, ne de pazarın azami kâr ilkesine göre çalışırlar. Gerçek anlamda çalışan bir demokraside, kamusal alan, ekonominin ve devletin rasyoneliyle arasına mesafe koymuş ve sivil topluma iyice yaklaşmış, onun parçası olmuş bir alandır. Pek çok siyaset ve iletişim bilimciye göre, medya kurumları işte bu kamusal alanın bir parçasıdır. Daha doğrusu, medyanın gerçeği ve toplumu yansıtırma biçimi kamusal alanın önemli bir parçasını oluşturur.

Türkiye’de ve dünyanın birçok yerinde iletişim araçları ile demokrasi arasındaki ilişki daha çok medyanın özgürlüğü açısından ele alınmış, özellikle basın hürriyetinin tüm özgürlükler içindeki ve demokratik kurumların işleyişindeki önemi haklı olarak vurgulanmıştır. Ancak bu madalyonun bir yanısıdır, öteki yanında ise bu medyanın kendisinin ne kadar demokratik olduğu sorusu vardır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ise daha çok medyanın kendisinin demokratikleşmesi sorunu üzerinde ısrarla durulmaya başlanmıştır.

Basın, parlamenter demokrasilerinin vazgeçilmez bir yapıtaşısıdır ve basın özgürlüğü olgusu da yine demokratik ülkelerde ortaya konulmuş bir kavramdır.

basın üzerindeki devlet baskısı azalmıştır.

+ siyasal baskı sürekli bir olgu değildir, aksine medyayı dalgalar halinde etkilemektedir. Seçimler arifesinde veya siyasal kriz dönemlerinde medya üzerindeki baskı oldukça fazladır ve bir süre devam eder.

+ ister güçlü ister zayıf otorite sahibi olsunlar, araştırmanın yapıldığı bütün ülkelerde bu devlet otoriteleri basm-yayın özgürlüğünü tehdit edebilirler. Bir ülkenin ekonomik gelişmesi ve eğitim öğretim seviyesi basın özgürlüğünü garanti etmez. Yani GSMH'nın yüksekliği medyanın özgür olduğunun göstergesi değildir.

Buna karşılık, ne yazık ki ülkemizde siyasal iktidarların basınla barışık olduğunu iddia etmek biraz güçtür. Henüz Osmanlı Devleti döneminde başlayan bu çatışma bugün çok farklı boyutlarda ve içerikte kendini göstermektedir.

Medya ve demokrasi ilişkisi değerlendirilirken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus, geniş anlamda yazılı ve görsel yayın kuruluşlarını kapsayan tanımlama dışında spesifik olarak parlamento çalışmalarına odaklanmış olan parlamento muhabirliğinin, medya demokrasi ilişkisi açısından rolüdür. Parlamento çalışmalarını takip eden ve bu konuda uzmanlaşan parlamento muhabirleri gerek genel kurul gerek komisyon ve kurul çalışmalarını takip ederek bir bütün olarak parlamento faaliyetlerinin kamuoyuna duyurulması açısından önemli bir işlev görürler.

C. Küreselleşme ve Medya

Küreselleşme sürecinin yansımalarından söz edilirken çoğunlukla ekonomik ve siyasal alanlardaki etkilerine dikkat çekilmektedir. Oysa küreselleşme 'medya düzeni' üzerinde de çok önemli değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler yeni küresel medya sanayini doğurmuş, görsel/işitsel üretim belirli bir mekana hapsolmaktan çıkmış, adeta yurtsuzlaşmıştır. Yeni küresel medya araçlarının pazar alanı artık bütün dünyadır.

Küresel medya düzeninin temelini ticari gelir kaygıları oluşturmakta, küresel yayın kuruluşları, demokrasi, insan hakları, özgürlükler, kamu yararı ve ulusal kültür gibi toplumsal hiçbir endişe taşımamaktadır. Küresel medya düzeninde bireyler 'Tüketici' olarak görülmekte, tüketicinin seçme talebini arttırmak için çaba harcanmaktadır.

Küreselleşme ve tüketim kültürü birbirinden ayrılmaz. Küreselleşme süreciyle, batının tüketim kültürü, merkezden çevreye doğru bir yayılma

göstermiştir. Ticari televizyonculukla birlikte televizyonda ticarete dayalı değerlerin daha çok yer almaya başladığı görülmektedir. Tüketim kültürünün oluşmasında ticari kanalların varlık sebebi olan rakamların çok büyük bir etkisi olmuştur.

1980'lere kadar medya sistemleri genel olarak ulusal sınırlar içinde faaliyet gösteren bir alandı. Bu dönemde de kitaplar, filmler, müzik eserleri ve televizyon programları ithal ve ihraç edilmesine rağmen basın ve yayıncılık sektörünün mülkiyet ve düzenleme biçimi ulusal sınırlar içerisinde gerçekleştirilmekteydi. 1980'lerin başından itibaren uydu ve dijital teknolojilerde gözlenen gelişmelerle IMF, Dünya Bankası ve ABD yönetiminin baskıları sonucu, medya ve iletişim sistemlerinde deregülasyon ve özelleştirmeler yaşanmıştır. Bu süreçle birlikte, çok kısa bir sürede küresel medya sistemlerinin doğuşuna tanıklık edilmiştir. Time-Warner ve Disney gibi şirketler 1990'larm başında gelirlerinin %15'ini yurtdışı satışlarından elde ederken 1990'ların sonuna gelindiğinde bu oran %35'lere çıkmıştır.

Elektronik medya üretiminde ulusal kapasite ve kamunun ulaşabildiği iletişim altyapılarının dağıtımında son 20 yılda belirgin bir gelişme kaydedilmiştir. Bununla beraber, dağıtım kesinlikle eşitsizdir... Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) her yıl hazırladığı İnsani Kalkınma Raporu'nun 1999 yılı verilerine göre, iletişim alanında başta internet olmak üzere, tüm teknolojik gelişmeler, birkaç çok uluslu şirketin tekelinde bulunmaktadır. Örneğin, internet kullanıcılarının %93'ü dünya nüfusunun en zengin beşte biri içinde yer almaktadır.

Dünyadaki internet kullanıcılarının sayısı 1995 yılında 26 milyonken, büyük bir hızla artarak 2000 yılı baharında 257 milyona ulaştı. Bu muazzam artışa karşın, 2000 yılında internete ulaşabilenlerin sayısı dünya nüfusunun ancak % 4'ü kadar. Bu kullanıcılara global düzeyde bakıldığında, bölgeler arası eşitsizliğin yeni ortama aynen yansıdığını görüyoruz. Bugün, dünyadaki internet sitelerinin %97'si, bilgisayar yazılım, program ve hizmet üretiminin %92'si ve toplum internet kullanıcılarının %86'sı gelişmiş ekonomi ve demokrasilere sahip 29 OECD ülkelerine toplanmış bulunuyor. Öte yandan, bütün Sahra Afrika'sında sadece 2.5 milyon internet kullanıcısı var ve bu da internete bağlı dünyanın %1'inden azını ifade ediyor. (OECD, 2000)...

Medya alanı, yüzyılın sonuna doğru daha güçlü ve daha büyük olmak isteyen kendi küresel firmalarına sahiptir. Uluslar arası iletişimde küreselleşme iki anlama gelmektedir:

a) Bir firmanın ülke sınırları ötesinde yatırım yapması.

b) Firmaların birbirleriyle birleşerek (Örneğin Time ve Warner Bross +AOL Firmaları) veya satın alarak ya da ortak girişimle uluslararasılaşması

anlamındadır. Bu aynı zamanda üretim ve pazar kontrolü sayesinde karların azamileştirilmesi olanağını sağlar.

Rupert Murdoch, Sylvio Berlusconi, Warner Borthers, Henry Luce gibi medya devleri kıtalar arasında uzanan ve yayın, basın ve film üretimi alanında kazançlarını birleştiren ve ayrıca uydu ve kablolu yayıncılık alanında kontrolü sağlayan kuruluşlar oluşturmuşlardır...Örneğin, 1989 Mart ayında Henry Luce ve Harry ile Jack Warner arasındaki birleşme Time Warner'ı dünyanın en büyük medya ortaklığı haline getirdi.

Küresel medya düzeni bağlamında, az gelişmiş ülkelerin de teknolojik gelişmeler paralelinde, üretim ve tüketim düzeyinde işlevselleşebilmesi, gerekli fiziki donanım ve program potansiyelinin artırılması önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Çok uluslu şirketler için üçüncü dünya, video korsanlıkları nedeniyle bir sorun oluşturmaktadır... Hala sınırlı ve düzensiz medya pazarı ile üçüncü dünya, çok uluslu kültür brokıruları (komisyoncuları) için çekici gelmemektedir.

Küresel medya serbest piyasayı ve adı üstünde küreselleşmeyi savunurken, ulusal-bölgesel-yerel ögelere karşı küresel olanı savunmaktadır. Rekabet ve daha fazla kar amacıyla hareket eden küresel medya şirketlerinin hedefi, faaliyetlerini ve piyasalarını genişleterek çok daha fazla sayıda izleyici/tüketiciye ulaşabilmektedir.

Medyanın küreselleşmesi ile coğrafi uzaklık/yakınlık önemini kaybederken, ilgi alanlarına, yaşam biçimlerine veya işlere göre tanımlanabilecek bölünmüş kesimlere yönelim söz konusudur.

Yalnızca radyo televizyon yayınları, sinema filmleri alanında değil, yazılı basında da, global medyanın belirleyici özelliklerini taşıyan pek çok yayın organı bulunmaktadır. Wall Street Journal, Financial Times, Reader's Digest, International Herald Tribune gibi.

Küresel televizyon, kamuoyunun oluşumunda önemli bir role sahiptir. Blumler'e göre küresel haber medyasının, sadece bir seçici odaklama ve gündem kurma etkisi yoktur. Onlar aynı zamanda dünya kamuoyunu gösteren ajanstırlar. Halen kitle iletişim araçları dünya kamuoyunun oluşumunda bir tekele sahiptir.

Finans ve kapital dünyasındaki birleşmeler doğrultusunda, medya şirketlerinin de güçlerini birleştirmeleri sonucu oluşan küresel medya kuruluşlarına karşı, ulusal medya kuruluşlarının direnebilmesi, içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinde giderek zorlaşmaktadır. Ulusal kuruluşlar, Amerikan ya da Batı Avrupalı bir düzine medya devinin hem yapısal hem de içeriksel olarak uzantısı haline gelmektedir.

Çok seslilik yerine tek sesliliği getirmesi, kamusal alanın özel sektör lehine zayıflatması ve bilgi verme yerine eğlendirmeyi yeğlenmesi küresel medyaya getirilen belli başlı itirazlardır. İlk muhalif grup, -ABD ve Avrupa'daki milliyetçiler ile Orta Doğu'daki radikal İslamcılar- küresel medyayı yozlaştırılmış kültürün yaygınlaştırıcısı olarak görerek, enflasyondan ahlaki çöküntüye kadar neredeyse her kötülüğün sorumlusu olarak küresel medyayı sorumlu tutmaktadır.

İkinci muhalefet türü, uzun yıllardır elinde bulundurduğu yayın tekelinden vazgeçtikten sonra özel sektör ile baş edemeyen, başlangıçta medya alanında etkili olan dev holdinglerin zamanla sanayi, finans vb. farklı sektörlerde de etkili olmasıyla, egemenlik ve yetki alanları daralan devletten gelmektedir. Devlet-toplum ilişkisini güçlendirmek açısından son derece önemli işlevi olan medyada, özel sektör tekellerinin ortaya çıkması karşısında devlet, tekelleşmeyi önleyici yasalar oluşturmaya başladı.

Türk medyasının küresel medya ile ilişkilerini incelediğimizde, Türk medyasının küresel medya ile uzun yıllar boyunca ilişkilerinin sınırlı ve asgari düzeyde kaldığını, ilişkilerin sadece yurtdışında zorunlu sayıda muhabir bulundurup, yabancı yayınları tercüme etmekten ibaret olduğunu, 1980'li yıllardan itibaren liberalleşme akımı doğrultusunda küresel medyanın Türkiye'de de faaliyet ve mülkiyet ilişkileri bakımından girişimlerde bulunsa da bunların büyük oranda sonuçsuz kaldığını gözlemlemekteyiz.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MEDYA TARİHİ VE MEDYA-SİYASET İLİŞKİSİ

A. Türkiye'de Medya Tarihi

1. İlk Dönem Medya Tarihi

Türkiye'de basının ortaya çıkış biçimi ve bunu hazırlayan süreçler Batı'nın tersine toplumsal dinamiklerle değil, siyasi dinamiklerle, devlet destekli olmuştur. Türk basını daha çok devlet desteği ve buna bağlı olarak devlet güdümünde bir görünüm sergiledi. Çıkışındaki devlet etkisi tarihi boyunca Türk basınının peşini bırakmadı. Başlangıcından itibaren Türk basınının genel görünümü -çok kısa dönemler hariç- 'devlete olan bağımlılığı ve devletçi tavrı' oldu. Devlet, basını kendi amaçları için kullanmaya çalışmış, bazen de bu amaçla çeşitli kısıtlamalara ve baskılara başvurmuştur.

Türkiye'de basının gelişim sürecinin ilk evrelerinde, burjuvazinin gelişimine benzer biçimde yabancı tüccarların veya yabancı hükümetler tarafından görevlendirilen kişilerin etkili olduğu görülmektedir. Bağımlı bir kapitalist formasyonun hakim oluşu Osmanlı'nın son döneminde, özellikle Fransızlar, Osmanlı İmparatorluğu hakkında sürekli bir bilgi akışını sağlamak, iktisadi ve siyasi faaliyetlerine yön vermek üzere basından yararlanmışlardır.

2. Cumhuriyet Dönemi'nde Medya

Dönemin olağanüstü mahkemeleri olan İstiklal Mahkemelerinde ilk basın davası 1923'te açılmıştır. Davanın asıl sebebi hilafet meselesidir... Ancak İstanbul basınında halifeliği savunan önemli sayıda gazeteci bulunmaktadır.

İstanbul basınının temsilcilerinin hepsi, İstanbul'un bütün İslam alemine merkez olacak bir hilafet şehri halini alması, burada aydın bir ruh taşıyan dini müesseselerin kurulması, İslam memleketlerinden binlerce öğrenci ve ziyaretçi gelmesinin sağlanması gibi hususlar öne sürerek halifeliği savunmuştur. Atatürk de gazetecileri aksi hususta ikna etmeye çalışmış ve bu hususta kamuoyu oluşturulması için teşvik etmiştir.

Tek parti idaresine ilk muhalefet hareketleri basında ortaya çıktı. Savaş yıllarında yaşanan ekonomik ve sosyal sıkıntılar basında yer almakta, yönetim özellikle ekonomik konularda sık sık eleştirilmekteydi.

1931'de kaldırılmış olan Matbuat Umum Müdürlüğü, 1933'te yeniden kurulmuş ve İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır.

28 Mayıs 1935 tarihli Basın Kongresi ile 1-5 Mayıs 1939 tarihli Neşriyat Kongresi türü organizasyonlar; gerek sermaye ve altyapı bakımından gerekse siyasal duruş açısından farklı özelliklere sahip olan basın-yayın organlarını merkezi bir düzlemde buluşturmak ve hem bu sektördeki altyapı sorunların gidermek, hem de basılacak içeriklerin kontrolünü kolaylaştırmak açısından ikili bir işlev görmüştür.

İkinci Dünya Savaşı bitimini müteakip ortaya çıkan durum ve yeni dünya düzeni, mecburi olarak Türkiye’de de çok partili sisteme geçme konusunu gündeme getirmiş, akabinde içerideki muhalefet de yavaş yavaş hareketlenmeye başlamıştır. Tabi ki muhalefetin seslendirildiği önemli mecra da basın olmuştur.

Basının yapısında değişikliğe yol açacak önemli faktör İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada meydana gelen gelişmelerdir. Demokratik cephenin savaşta üstün gelmesi, Birleşmiş Milletler Cemiyeti’nin kuruluşu Türkiye’de çok partili siyasi hayatın kurulmasına etki edecek, basın üzerinde baskılar bir ölçüde kalkacaktır.

1945 yılı şubat ayında ABD Basın Özgürlüğü Komisyonu Türkiye’ye gelerek, hükümet yetkilileriyle yaptıkları görüşmelerden sonra, kamuoyunda ‘basın özgürlüğü’ kavramı tartışılmaya başlandı.

Basın 1946-50 arasında ve sonraki dönemde siyasete ilgi uyandırmak ve halkın politikaya katılmasını sağlamak hususunda önemli bir fonksiyon ifa etmiştir.

Türkiye’de çoğulculuğun cesaretlendirilmesinde ve muhalefetin etkisinin artmasında basının önemli rolü olmuştur. Halk Partisi içinde başlayan tartışmalar ve başlangıçta çok da güçlü görülmeyen muhalefet basında yer almaya başlayınca etkisini iyice arttırmıştı.

1925’te Takrir-i, Sükun Kanunuyla basının ve muhalefetin sesini keserek başlayan tek parti dönemi gene basın, ifade ve dernek kurma özgürlüğünü kısıtlayan maddelerin kaldırılmasıyla çokpartili döneme ve nihayet demokratik bir sisteme geçmenin yolunu açtı. Tek partili dönemde sessizliğe mahkum edilen ve sindirilen basın çok partili döneme geçişte, dış konjonktürün de etkisiyle, demokrasinin ve muhalefetin güçlenmesinde önemli rol oynadı.

Demokrasi sürecini yaşayan Türkiye’de, siyasi otoritenin, basının demokratik hakkı olan ve varlık sebebini teşkil eden bu işlevini yerine getirmesine saygılı olması gerekirken, gereksiz yere sertleşmesi, tek partili dönemin terk edilemeyen alışkanlığı olarak görülmüştür. Hükümetin hatası olan bu tutuma karşılık, eleştirme hakkını, basın hürriyetini kötüye kullanarak, sorumluluk anlayışından uzaklaşması da basının hatası olmuş, demokrasinin

bu iki önemli kurumu arasındaki çekişme, 1960'lara doğru çatışmaya dönüşmüştür. Bu çatışma, basın özgürlüğünü kısıtlayıcı yasal düzenlemeler getirilmesi, gazete ve gazetecilere ceza verilmesi sonucunu doğurmuştur.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Türkiye'de yayınlanan bütün gazeteler tarafından ayakta alkışlanmıştı.

1961 Anayasası, çoğulcu bir düzeni öngören temel düzenlemeleriyle- bazı düşünce ve uygulamalara konan kısıntıların sürmesine rağmen- siyasi ve toplumsal yapıyı sivil toplum doğrultusunda bazı teminatlara kavuşturmuştur. Basın özgürlüğü konusunda da, anayasada, geçmişin tek boyutlu kısıtlamaları engellemek isteyen yeni güvenceler yer almıştır. Basının özgür olduğu ve sansür edilemeyeceği; basın hakkında karşı ön izin ve mali teminat mecburiyetinin konulamayacağı; gazete ve dergi kapatma, toplatma, yayın yasağı koyma gibi işlemlerin ancak anayasanın temel ilkeleri çerçevesinde çıkarılan kanunlarla düzenleneceği, 1961 Anayasası'nın başlıca görüşlerini oluşturur.

Ayrıca 1961 Anayasası basın özgürlüğünü kurumsallaştırmış ve anayasada ayrıntılı bir şekilde başka pek çok kurumla birlikte dönemin çağdaş demokrasilerinde olması gereken bir basın özgürlüğü kavramını demokrasimize hediye etmiştir.

1960'ların ortalarından itibaren, gazetelerin reklam servisleri, güçlenirken halkla ilişkiler servisleri de önem kazandı. İdari kadro güçlenirken, yazı işlerinin etkinliği azalmaya başladı.

Türkiye'de ilk televizyon yayınları, 1964 yılında TRT'nin (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) kurulmasından sonra 31 Ocak 1968 tarihinde 5 Kw güç ile Ankara'da deneme niteliğinde başlamıştır. Dünyada ilk televizyon yayınlarının İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, 1936 yıllarında başladığı düşünülürse, Türkiye'deki televizyon yayınlarının ne denli geç başlamış olduğu açıkça görülür. Oysa televizyondaki bu geç kalışa karşın, Türkiye'deki ilk radyo yayınları öncü sayılabilecek bir şekilde 1927'de dünyadaki ilk düzenli radyo yayınlarının başlayışından 7 yıl sonra- başlamıştır.

Radyo-televizyon yayınlarının durumuyla ilgili ilk anayasal düzenlemeleri 1961 Anayasası'nda görmekteyiz. Radyo ve televizyonun durumu 1961 Anayasası'nın 121. maddesinde 'Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde, kanunla düzenlenir' şeklinde belirtilmiştir.

12 Mart Döneminde Anayasa'da yapılan değişiklikle basın hürriyetinin sınırlandırılabilceği hususlar genişletilmiş ve belirsizleştirilmiştir. 1960 Anayasasının 22 maddesi 12 Mart döneminin askeri etkisiyle değiştirilerek basın ve haber alma hürriyetinin ancak 'devleti, ilkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini, milli güvenliği ve milli güvenliğin gerektirdiği gizliliği veya

genel ahlaki korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlandırılabilceğı' hükmü getirildi.

12 Mart sonrası yaşanan istikrarsız ortam, yaşanan anarşik hadiseler, hem çoğulcu demokratik ortama hem de basının gelişimine engel oldu. Bu dönemde magazin gazeteciliğı daha ön plana çıktı.

Bu dönemde 80 sonrası dönemde yapısal bir değışim geçirecek olan medyanın ticarileşmesi sürecinin altyapısı hazırlanmaya başlamıştır... Sermayenin gelişmesi, sanayi ve üretim alanındaki gelişmeler ve buna bağılı olarak reklamcılık sektöründeki gelişmeler basını cazip bir alan haline getirmiştir.

Türkiye'de 1980'li yıllara kadar olan dönemde ülkenin yasal ve ekonomik koşullarına paralel olarak genel itibariyle Otoriter Medya Kuramı'nın geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Uygulanan devletçi ve merkezizyetçi politikalar ülkedeki medya sisteminin de temel belirleyicisi olmuştur.

Toplumsal mücadele anlayışı ile demokrasi kültürünün tam olarak yerleşmediğı Türk toplumunda kitle iletişim araçları 1980'li yılların ilk yarısında depolitizasyon sürecinin etkisiyle toplumsal muhalefetin sesini duyurabildiğı bir forum olma işlevini yerine getirememiştir.

12 Eylül sonrası dönemde pek çok gazete sıkıyönetim tarafından defalarca kapatıldı. Kapanma korkusuyla gazeteciler kendi gazetelerini sansürlemek zorunda kaldılar.

Bu dönemdeki baskılardan dolayı yayın politikaları değışen ve magazinleşen basının halk üzerindeki etkisi de azalmaya başlamıştır. 12 Eylül askeri darbesiyle sınırlandırılan anayasal özgürlükler, güçsüzleştirilen sendikalar ve kısıtlanan basın özgürlüğü, fikir basınıını çok zayıf duruma düşürdü. Bu zeminde basın magazin haberlerine ağırlık vermeye başladı, siyasi iktidarın uygulamalarını eleştirmekten mümkün olduğunca kaçındı.

Türkiye'de 1980'li yıllarda batı ülkeleriyle hemen hemen aynı anda başlayan ve yapısal dönüşümü amaçlayan serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci, kitle iletişim araçları üzerinde önemli etkiler meydana getirdi. 1980'li yıllara kadar süregelen yapılar, diğere sektörlerde de gözleendiğı gibi ciddi şekilde değışim ve dönüşüme uğradılar. Bu değışiklikler; medyanın mülkiyet biçimlerinde, maliyet ve finansman şartlarında, hukuki ve kurumsal alt yapıda ve nihayet medya girişimcilerinin davranışlarında kendini gösterdi.

1980'lerden sonra dünyada meydana gelen siyasi gelişmeler sonrası medyada ciddi bir yapısal değışiklik oluştu. Bu değışim Türkiye'yi de etkiledi.

Değişen medya yapısı, medya-siyaset ilişkilerinden öncekinden farklı boyutlar kazandırmaya başladı. Sermayenin ağırlığı Türkiye’de de artmaya başladı ve bu medyanın ticarileşmesinde önemli rol oynadı.

Türkiye’deki iktisadi ve siyasi gelişmeler neticesi Türk medyası da yeni bir döneme girdi. Medyadaki mülkiyet yapısı tamamen değişti. Medya ticari çıkarların savaş alanı haline getirildi. Siyasi iktidarlarla olan ilişkiler tamamen ticari çıkarlar üzerine oturtuldu. Demokrasinin varlığının güvencesi olan medya, demokrasinin yozlaştırılmasının ve zaafa dönüştürülmesinin araçları haline geldiler.

Türk medyasında sermayenin ön plana çıkmasını mümkün kılan ve ticarileşmeyi hızlandıran bir faktör de özel televizyon yayıncılığının başlamasıydı.

Böylece başka sektörlerde faaliyet gösteren holdingler televizyon yayıncılığına girmeye başladılar. Sadece televizyon yayıncılığıyla yetinmeyen bu holdingler, yazılı basına da el atmışlar ve böylece büyük holdinglere bağlı televizyon ve gazetelerin oluşturduğu medya grupları ortaya çıkmıştır.

1980’li yılların sonucunda Türk basın dünyası büyük sermaye grubunun hareket alanı haline gelince buradaki kurallarda büyük sermaye grupları tarafından belirlenmeye başlamış sonuçta kapitalist yaklaşımın mantığına uygun olarak çok satanın değerli olduğu piyasa kuralı bu dönemde işlemiştir. Bu dönemin ardından 1990’lı yıllarda medya kuruluşları artık piyasa kurallarına göre hareket eden birer ticari firma haline gelmişlerdir.

12 Eylül 1980’den sonra Türkiye’deki her kurumda olduğu gibi basında da önemli ve köklü değişimler gerçekleşmiştir... Kısacası basın 12 Eylül hareketinden sonra halktan uzak, olaylara apolitik bir yaklaşım modeli ortaya koyarken, bu durum onun okuyucu kitlesinden kopması ve desteksiz kalması sorununu da ortaya çıkarmıştır.

Türk medyasında 1980 sonrasında başlayan ve 1990’larda hızlanan bir süreç sonunda her şey televoleleşti... Başlangıçta yalnızca ‘televoleler’ vardı ve bizler onları medyanın eğlendirme işlevi çerçevesinde kabul edebildik. Ancak zamanla haberler de televoleleşti ve bunu kabul etmek mümkün değil.

1990’lı yılların başında, siyasetçi medya sermayedarı ilişkileri, anayasanın ihlal edilmesi pahasına iletişim sisteminin temelden sarsılmasına neden olmuştur.

28 Şubat 1997 MGK kararlarından sonraki dönemde, DYP ve Refah Partisi’nin birlikte kurduğu Refahyol hükümetinin yıkılmasından sonra medyanın rolü belki diğer bütün etkenlerden daha önemli idi. Hükümetin yıkılmasından sonra, yeni hükümet daha güvenoyu almadan,

Cumhurbaşkanınca hükümeti kurma görevi verilen Mesut Yılmaz'ın ilk ziyaretlerinden birini medya patronu Aydın Doğan'a evine giderek yapması Türkiye'de medyanın gücünün nerelere uzandığını göstermesi açısından düşündürücü ve endişe vericidir.

Türk Basını 2001 yılında da en sıkıntılı dönemlerinden birini yaşadı. En önemli sorunlarından birisi 'kitlesele işsizlik' oldu. Türkiye'nin ekonomik yapısındaki sıkıntıların ve kötü yönetimlerin faturası çalışanlara çıkarıldı. Türk basın tarihinde bu ölçüde bir işsizlik sorunu daha önce yaşanmadı.

2001 yılında krizle birlikte medya sektöründe işini yitirenler 4000 kişi olarak ifade edilmekteydi... Sektördeki kitlesele işten çıkarmaların trajik bir boyut kazanması, biraz da medya çalışanlarının önemli bir kısmının yasal haklarından yoksun olmaları yüzündendi. ... Sonuçta, Türkiye gazetecileri 'basın tarihinin en kitlesele işten çıkarmalar dönemi', 'gazeteci kıyımı' ya da 'katliamı' diye nitelendirdikleri zor bir dönemi güçlü bir sendikal örgütlenmeden yoksun olarak karşıladılar. Dünya çapında 400 binden fazla gazeteciyi bünyesinde toplayan Uluslar arası Gazeteciler Federasyonu da, Türkiye'de yaşanan kitlesele işten çıkarmalardan tekelleşmeyi medya sahiplerini sorumlu tuttu.

Geleneksele medya sahiplerinin tümüyle sektörden çekilmesi ve onların yerini yeni patronların alması Türkiye'deki medya sahiplik yapısını kökten değiştirdi. Bugün birkaç küçük gazete, radyo ve televizyon dışında kalan kitle iletişim araçlarının tümü, internet gazeteleri ve siteleri de dahil olmak üzere, ülke medyasının % 80'den fazlası ekonominin hemen her alanında faaliyet gösteren holdinglerin kontrolünde.

Gazeteciler kendilerini çalıştıkları kurum içerisinde özgür hissetmiyorlar. Alt düzeydeki gazeteciler kendi üsleriyle hegemonik bir ilişki yaşarken, kurumsal hiyerarşi yüzünden kendi üretimleri üzerindeki kontrollerini yitiriyor ve bazen ürettikleri yazılara yabancılaşıyorlar.

Editörlerin, haberlerinden diledikleri kısmı atmaları ya da habere içeriğiyle uyumsuz başlıklar koymaları bazı gazetecilerin en büyük derdi. Bu yüzden altında imzaları olan haberlerini tanıyamaz hale geldikleri bile oluyor.

Medya kuruluşlarında iç hiyerarşiler o denli belirleyici ki, muhabirler karar verme sürecini etkileyememekte ve haberlerinin gazeteye veya bültene girebilmesinin tek yolunu kurumla 'uyumlu-uzlaşıcı' bir ilişkide görmekteler. Bu yapı yüzünden de kurumlarına haber taşıyan muhabirler gerçeğin ve doğrunun peşinde koşmaktan çok, çalıştıkları yerde yayınlanabilecek, haber müdürlerinin beğeneceği nitelikte haberler aramaya başlıyorlar. Zamanla, çalışılan medya kuruluşunun değerleri içselleştiriliyor ve muhabir artık kendisine yönelik bir dayatma olduğunu da hissedemez hale geliyor.

Son yıllarda medyaya olan güven iyice azaldı. Bu sadece Türkiye'ye özgü bir durum değil. Belki aşırı ticarileşmenin, belki tekelleşmenin ve medyanın diğer sektörlerle iç içe geçmesinin bir sonucu olarak, dünyanın pek çok yerinde insanlar gazetecileri sözlerine güvenilmez insanlar olarak tanımlamaya başladılar.

Sanırım son çeyrek yüzyıl, gazetecilik mesleği için dünyanın pek çok yerinde ciddi bir güven kaybının yaşandığı yıllar oldu.

Türkiye'de gazeteciliğe yönelik bu güven kaybının temelinde 1980 sonrasında medya ortamında yaşanan gelişme ve değişimlerin önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum. Bana kalırsa bu sonucu doğuran en önemli etkenlerden biri de medya sahiplik yapısında yaşanan değişiklik oldu. 1980 sonrası yıllarda yaşanan süreç, asıl işi gazetecilik olan ve bu işi babadan oğla sürdüren geleneksel medya sahiplerini sektörün dışına iterken sermaye birikimini çok farklı sektörlerde gerçekleştirmiş ve asıl işi gazetecilikle hiçbir şekilde ilgili olmayan işadamlarının, yeni medya sahipleri olarak sektöre hakim olmasını getirdi.

1980 sonrası başlayan sürecin meydana getirdiği sorunları Türkiye uzun süredir yaşamaya devam etmektedir.

Ne geçmişten gelen yapısından, ne de tam olarak özgürlükler ve demokrasiden vazgeçmektedir. Bu sebeple zaman zaman değişen dengelere göre hareket etmekte, istikrarsız bir çizgi sergilemektedir. Bazen AB sürecini, bunun getirdiği özgürlük ve demokrasi istikametindeki gelişmeleri desteklemekte, güç dengesi değiştiğinde de devletçi ve otoriter uygulamalardan yana olabilmektedir.

Bu açıdan Türk medyasının eski alışkanlıklarından vazgeçmesinin uzun zaman alacağı, ancak her şeye rağmen medya-siyaset ilişkisinin şekil değiştireceği, bu değişimin farklı sorunları beraberinde getirmesine rağmen, demokrasi ve özgürlükler lehine olacağı söylenebilir.

B. Medya-Siyaset İlişkisi

İktidar sahibi yöneticilerle yönetilenler arasında sürekli bir ilişki ve etkileşim söz konusudur. Egemenliğin halktan kaynaklandığı, erki halka dayandıran bir yönetim biçimi olan demokraside kamuoyu olgusu büyük önem taşımaktadır. Kamuoyu bu karşılıklı ilişki ve etkileşim sürecinde ortaya çıkmaktadır. Bu karşılıklı ilişki ve etkileşimin ana aracı ise basın olmaktadır... Tartışma konusu olan bir sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişilerin, grubun veya gruplarının hakim görüşlerinin ortak bir kamuoyu olarak kabul ettirebilmeleri için ise başka gruplarla temasa geçip, bu fikir ve düşüncelerini

açıklamaları gerekmektedir. İşte tüm bu ilişkilerde iletişimin rolü çok büyüktür.

1857'de çıkarılan Matbaalar Nizamnamesi basınla ilgili ilk düzenleme olarak kabul edilir.

Türkiye'de basınla ilgili ilk yasaklar 1858 Ceza Kanunu ile başlamış. Burada devletin emir ve izniyle açılmış olan basımevlerinde saltanat, hükümet ve imparatorluk içindeki milletler aleyhine gazete, kitap, zararlı evrak basan ve yayınlayan kimsenin önce basmış olduğu yayınların müsadereğine (toplatılması), suçunun derecesine göre de basımevinin geçici olarak veyahut tamamen kapatıldıktan sonra çeşitli para cezasına çarptırılmasını öngörüyordu.

Osmanlı Bürokrasisiyle tebaası arasındaki iletişim probleminin farkında olan 2. Mahmut, 1829'da Rus orduları Edirne şehrini tehdit ettiği zaman, Ruslara karşı alınan önlemleri sultana bildirmek için ağır ve aşırı titiz bir üslup tasarlamak için zaman harcayan devlet görevlilerini sert bir dille azarlayarak bu iletişim problemini dile getirmek istemiştir. Tanzimat reformlarının mimarı Sadrazam Reşit Paşa da Osmanlı Bürokrasisiyle halk arasındaki bu iletişim problemini ele almış, bir yandan resmi dili sadeleştirmeye giriştiği gibi, diğer yandan hükümet çalışanlarının eğitimi için yeni eğitim kurumları meydana getirmiştir.

Osmanlı'da basının siyasetle ilişkileri hiçbir dönem haber boyutu ile sınırlı kalmamıştır. Basın, hep endişeyle bakılan ve bu nedenle de denetim altında tutulması gereken bir araç olarak görülmüştür. Bunda basının Osmanlı hayatına giriş döneminin rolü çok büyüktür. Çünkü Osmanlı'da gazeteli hayatın başladığı dönem, Osmanlı'nın sosyal, siyasal, ekonomik, askeri, eğitim ve coğrafi sınırlar bağlamında tam bir çöküşün ve çok sesliliğin yaşandığı bir dönemdir... Ancak ülkede çıkan azımlık basını Batılı devletlerin himayesi altında olduğu için siyasal otorite bunlara baskı yapamıyordu. Bunu fırsat bilen azınlık basını da özellikle azınlıkların haklarının korunması ve genişletilmesi yolunda yayınlar yaptıkları gibi çok basit olayları da abartarak Batılı ülke yöneticilerine ve basın aracılığıyla Avrupa kamuoyuna şikayet ederek Osmanlı üzerinde baskı uygulamaya çalışmışlardır.

Basın-siyaset ilişkilerinin başlangıçta böylesi bir zemin üzerine kurulması ve basının kendisini siyasal erkin karşısında bir güç olarak algılamaya başlaması karşılıklı güvensizliği doğurduğu gibi basını da asli fonksiyonun dışına taşımıştır. Böylece karşılıklı güvensizlik ve çıkar ilişkileri üzerine kurulan basın tarihimiz, ilk günlerinden bugüne hep güç gösterisine sahne olmuş, siyasal iktidarların veya ara rejimlerin güçlü olduğu dönemlerde basın iktidarların yanında yer almayı veya sessiz kalmayı yeğlemiş ve siyasal iktidarlar da bunu

fırsat bilerek basını etkisiz hale getirmek için anti demokratik yasalarla kontrol altına almaya çalışmışlardır.

1. İlk Dönem Medya-Siyaset İlişkileri

Hükümet basın geliştikçe ve yaygınlaştıkça gazetelerde yayınlanan eleştirilerden rahatsız olmaya başlamış ve bunu önlemek için tedbirler alma yoluna gitmiştir.

Bu dönemde hem basın hem de hükümet deneme yanılma yöntemiyle basın siyaset ilişkilerini geliştirmeye çalıştı... Daha öncesinde ne yazılı ne sözel eleştiriye alışık olmayan ve sadece dışarıdan gelen eleştirilere karşı hassas olan Osmanlı idarecileri, içerde teşekkül etmeye başlayan kamuoyunun sesine de kulak vermek zorunda kaldılar. Ancak bu eleştirilere müsamaha gösterme konusunda her zaman isteksiz oldular.

1876 senesinde tahta çıkan 31. padişah 2. Abdülhamid Türk basın tarihinde ismi olumsuz anlamda en çok zikredilen kişilerden birisidir. Türkiye’de basın üzerinde baskı ve sansür denildiğinde akla 2. Abdülhamid devri gelir. Oysa sansür v.b. baskılar daha önceki devirde başlamış, 2. Abdülhamid o konuda zengin bir birikime mirasçı olmuştur. O, geçmişteki tecrübe ve uygulamaları genişleterek, kanun ve tüzüklerdeki bütün başlıkları doldurmuş, kurduğu düzeni tam 33 yıl hiç aksatmadan uygulamıştır.

Basının çıkışından itibaren Osmanlı döneminde Türk basınının özgür olduğu dönemler çok sınırlıdır... Başlangıçta basınla ilgili yapılan düzenlemeler hep yayınları kontrol altına almaya yöneliktir. İkinci Abdülhamid yönetimi altında sansürle tanışan gazeteler İkinci Meşrutiyet’in ilanıyla hem sayıca hem de etkileri bakımından toplum hayatında ön plana çıkmışlardı... Ancak bu dönem uzun süreli olamadı. İttihatçıların yönetimi tamamen ele geçirmeleriyle basın çeşitli kısıtlamalarla denetim altına alındı.

Bu dönemin dikkat çekici özelliklerinden biri İttihat Terakki yönetiminin gazetecilere uyguladığı terör olmuştur. Bu dönemde pek çok gazeteci saldırıya uğramış, bazıları öldürülerek muhalefetin sesi kısılmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde basma karşı alınan tedbirler, birçok gazetenin kapatılması ve bunların ünlü yazarlarının Avrupa’ya kaçmasıyla son haddine ulaşan, şiddetli bir baskı devri getirdi. Bunu izleyen yıllarda en önemli gazete ve dergiler yurtdışında yayınlandı.

2. Cumhuriyet Dönemi'nde Medya-Siyaset İlişkisi

Dönemin basına bakışını en güzel ortaya koyacak olan 1931 Matbuat Kanunudur. Kanun adeta muhalefetsiz bir mecliste çıkartılmıştır.

1931 Matbuat Kanunu, Cumhuriyet devrinin ilk basın kanunudur. Çıkarılış tarihine kadar, İkinci Meşrutiyet devrinde kabul edilen 16 Temmuz 1909 tarihli Matbuat Kanunu hükümlerine tabi olmuştur. Birçok alanda olduğu gibi basın alanında da Osmanlı son devrinde konan hükümler uzunca süre yürürlükte kalmıştır.

Tek Parti devri 'basına baskı dönemidir'. Bu dönemde, 'akıl almaz ve mantıkla bağdaşmaz' bir sistem uygulanır. 'Gazetelere gece yarısı motosikletli polisler; hükümetin, Basın Yayın Genel Müdürlüğünün tebliğ ederler. Bir demecin nasıl ve kaç sütun üzerinden verileceği bile sıkı sıkıya ihtar edilir. Yukarıda belirtildiği üzere, dergi çıkarılması için izin alınması şarttır.

İlk Basın Kurultayı (Türkiye Matbuat Kongresi-25/27 Mayıs 1935)'nı ve kurultaydan sonra kurulan Basın Birliğini tek parti döneminin genel anlayışı içinde değerlendirmek gerekmektedir. Zira 1925'ten itibaren, resmi veya yarı resmi kuruluşlar altında, disipline edilip bir araya getirilmeyen toplum kesimi bırakılmamıştır. Nasıl esnaf, sanatkar, tüccar; odalar, borsalarda mecburen üye edilerek toplanıp organize edilmişse, basın da bir birlik etrafında organize edilmelidir. Kendi insiyatifine bırakılan sivil bir kesim bırakılmamalıdır. İşte ilk Basın Kurultayı'nın çıkış espirisi buradadır.

25/27 Mayıs 1935'te gerçekleştirilen Basın Kurultayından sonra 10 Temmuz 1935'te İstanbul'da bir Gazeteciler Kulübü kurulmaya karar verilir.

28 Haziran 1938 tarihinde 3511 numaralı 'Basın Birliği Kanunu' kabul edilir. Bu, aynı gün teklif edilip aynı gün benimsenen bir kanundur. Kanunla ilgili meclis konuşmaları, dönemin siyاسilerinin basma ne gözle baktıklarını, hangi işlem yükleme niyetini taşıdıklarını ortaya koyacak mahiyettedir. Muhalif görüş bildiren tespit edilememiştir.

Bu bağlamda 1931 yılında Matbuat Kanunu'nun kabul edilmesi, Birinci Türk Basın Kongresi'nin 1938 yılında Türk Basın Birliği'nin kurulması gibi düzenlemelerle modernleşme, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma, devrim ve yenilikleri halka benimsetme politikalarının yürütülebilmesi için basının bu amaçlara hizmet etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet sonrasında toplumu biçimlendiren, yönlendiren Tek Parti yönetimi, basını da çeşitli şekillerde denetimi altına almaya ve bu gücü kendi ideolojik amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır. Bu açıdan Cumhuriyet sonrası dönemi, Osmanlı'daki basın-siyaset ilişkilerinden

bağımsız düşünmek mümkün değildir. İyi ya da kötü pek çok yapı cumhuriyet sonrasında da etkinliğini devam ettirmiştir.

Tek parti döneminin kapanmasıyla Demokrat Parti Hükümetinin başlangıçta basına nispi bir özgürlük ortamı sağlaması etkili olmuş; çok partili yaşamla birlikte kitlelerin politizasyonundaki görece artış, basını da daha zengin bir tartışma ortamına sürüklemiştir. 27 Mayıs 1960'tan sonra ise Türk siyasi tarihinde belki de ilk kez 'siyasal canlanmanın öznesi' alt sınıflar olmuş ve bu dönemde sosyalist yayın organları önemli bir okur kitlesini etrafına çekebilmiştir.

Türkiye'de demokratikleşme takvimi işlemeye başlayınca, 1925 yılında çıkarılan ve basın özgürlüğünü yok eden Takrir-i Sükun Kanunu'ndan sonra ilk kez, siyasi iktidarın basına karşı yaklaşımı değişmiş, iktidar partisi CHP ve muhalefet partisi DP yapılacak ilk demokratik seçimlerde basının desteğine sahip olabilmek için, basınla iyi ilişkiler kurma gereğini duymuşlardır.

1950 yılında ilk kez seçimle iktidarın el değiştirmesinin yarattığı olumlu atmosfer, iktidara gelen Demokrat Parti'nin önceki dönemden miras kalan antidemokratik yasa ve uygulamaları, başlangıçtaki olumlu adımlara rağmen tam olarak yürürlükten kaldırmaması ve bir müddet sonra bunlara yenilerini eklemeye çalışması nedeniyle sona ermiştir.

İktidara, özgürlük vaadi ve basının büyük tezahüratlarıyla gelen DP'nin başlangıçta yarattığı bu özgürlük havası, 1951 tarihli komünist tevkifatıyla yavaş yavaş gölgelenmeye başlamıştır. Seçim arifesinde 9 Mart 1954'te yürürlüğe giren yeni bir yasa, basın üzerindeki denetimin giderek sıkılaşıcağının sinyali vermiştir... Öte yandan 1955'te kurulan İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin faaliyete başlaması, sendika hakkının özüne aykırı bir biçimde 'Menderese bağlılık' telgrafı çekilmesiyle mümkün olabilmıştır.

1950'de DP iktidarının başlangıcında iyi olan basın-iktidar ilişkileri, 24 Temmuz 1950'de yürürlüğe giren Basın Kanunu ile pekişmiş, basın Cumhuriyet tarihinin en özgür dönemini yaşamaya başlamıştır.

Türkiye'de demokratikleşme yönünde çabalar yoğunlaşırken eski alışkanlıklarını bırakamayan bazı aşırı Halk Partililer basına şiddetli hücumlarda bulunuyordu. Bazı aşırılar basının eleştirilerini milletin emniyeti bakımından gerçek bir tehlike şeklinde görerek memleket gençliğini 'muhalif gazetecileri susturmaya' alan davet ediyordu.

DP'nin iktidara gelişinin ilk 4 yılında basın ile arasındaki münasebetler çok iyi idi. 1954 seçimlerinden sonra basın, hükümeti tenkit etmeye başladı. Bu arada maliye ve ekonomi politikasının iyi işlemediği ileri sürüldü.

DP politikaları 1954 seçim zaferinden sonra değişmeye başlamıştı. Özellikle Menderes'in seçim zaferindeki etkisi onu tek adam olma yoluna soktu.

1960 askeri müdahalesinin ardından 1961 yılında yürürlüğe giren yeni anayasa ile öngörülen politik özgürleşme yoluyla, düşünce ve basın özgürlüğünün sınırlarının genişletilmesinin iletişim alanına da olumlu yansımaları olmakla birlikte, kurulmaya çalışılan liberal- özgürlükçü ortamın sürekliliği sağlanamamıştır.

3. 1980 Sonrası Dönemde Medya-Siyaset İlişkisi

1980 sonrası Türkiye'de yaşanan toplumsal ve ekonomik dönüşümün en somut yansımaları medya sektöründe yaşanmıştır. Teknolojide yaşanan akıl almaz gelişimin ulaştığı nokta da bu sürece eşlik edince gerek çok medya araçlarının sayı ve kapsamı gerekse süratinde yaşanan değişim beraberinde büyük bir ekonomi yaratmakta gecikmedi. Sektörel geçişlerin en başında yer alan medya sektörü, 1980 sonrasının sembol sektörlerinden bir olarak toplumsal hayatın belirleyici aktörlerinden biri konumuna ulaşmış oldu.

Türkiye' de 1980 sonrası ve medya-siyaset ilişkilerinin niteliksel olarak önceki dönemlerden farklı bir istikamete girdiği bir dönemdir. Devletin siyasette ve toplumsal hayattaki etkisi devam etmekle birlikte, dünyadaki değişim, ülkede gelişen yeni sermaye yapısı, gazete, radyo, televizyonla birlikte oluşan yeni medya yapısı ve medyadaki ticarileşme bu ilişkilerin daha da karmaşılaşmasına, medya, siyaset ve ticaretin karşılıklı menfaat mücadelesinin farklı bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Bu açıdan 80 sonrası Türkiye'de medya siyaset ilişkilerine ticaretin de ağırlıklı olarak yer almasına şahit olduğu bir dönem olarak hafızalara kazındı.

Özellikle 1980 sonrası sermayenin de medya alanına girmesiyle medya büyük bir yapısal dönüşüm geçirmiş, bu kez de siyaset-ticaret-medya ilişkisi çerçevesinde ticari menfaate dayalı yeni bir yapı oluşmaya başlamıştır. Öyle ki, medya bazen siyasal bir konum yerine konumlandırmış kendini, bazen de siyaset üzeri, siyasetin belirleyicisi olarak görmüştür.

1980'li yıllardan itibaren Medya, geleneksel işlevlerini neredeyse tamamen yitirerek devlet ve sermayeden göreceli özerkliğini yitirmiştir. Bugün piyasayı paylaşan birkaç medya grubu, bağlı bulundukları sermaye gruplarının kısa ve uzun vadeli çıkarları doğrultusunda 'içerik' üreten, yatay ve dikey olarak bütünleşmiş kuruluşlardır. Yeni sağ hegemonya projesinin hayata geçirilmesinde basın, önemli bir rol oynamıştır. Siyasi arenada basının desteğine olan talep, 1980'li yıllarda her zamankinden daha fazla artmış ve

hakim basın organları hegemonya projesinin en önemli destekçisi olarak görülmüştür. Bu süreçte Türk basını; tıpkı üniversitesi, sendikası, yargı sistemi, dini ve kültürel kurumları gibi sürece lojistik destek sağlamak üzere yeniden yapılandırılmış; iktisadi krizi aşmak üzere uygulamaya başlanan ekonomi politikalarının açığa çıkardığı meşruiyet krizini alt etmenin önemli bir unsuru olarak basına özel bir rol ve işlev yüklenmiş; ve basın, ‘gerçeklerden yeteri kadar uzaklaşınca kadar’, tabiri caizse ‘terbiye’ edilmiştir. 12 Eylül döneminde en küçük imalar dahi gazete kapatma, yayın durdurma ve benzeri cezalar için gerekçe olarak gösterilmiş, basın üzerinde doğrudan sansür uygulamaları Sıkıyönetim Mahkemelerinin rutin operasyonları haline gelmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra geçen 3 yıl boyunca ve ANAP hükümetleri döneminde, basın, kağıt zammı gibi ekonomik yaptırımların yanı sıra geleneksel kamusal işlevlerine yönelik sınırlamalarla da mücadele etmek durumunda kalmıştır. İfade özgürlüğünün ortadan kaldırılmasına dönük uygulamalar, cunta döneminde olduğu kadar yeni sağcı bir retoriği ön plana çıkaran Özal döneminde de basının ‘oyun alanını’ tanımlamıştır. Siyasetçiler ile medya mensupları arası ilişkiler bire bir nitelik kazanırken, medya-sermaye-siyaset üçgeninde oluşan yeni yapılanma medyanın sermaye ile bağlantılı çıkarlarının bir sonucu olarak gerektiğinde siyaset karşısında daha sert bir üslup takınabilmesi sonucunu doğurmuştur. Kişisel olarak da Turgut Özal, Cumhuriyet tarihinin en sık ve en yüksek meblağlı tazminat davalarını gazete ve gazetecilere açmıştır.

1980’lerin ilk yılları, basın açısından sıkıntılı bir dönem olmuştur. Bilhassa 12 Eylül hukukunun getirdiği özgürlüğü kısıtlayıcı düzenlemelerden gazete ve gazeteciler öncelikle etkilenmişlerdir. 1989 yılında bile gazeteler hakkında açılan ceza davalarının sayısı 183’ü bulmaktadır. Basın konseyine göre Türk Basını, tüm tarihi boyunca 1989 yılı içinde olduğu kadar çok ve yoğun engellemeye yahut müdahaleyle karşılaşmadı. 1989 yılında 5 gazetecinin öldürülmesi, Türk basın tarihinde ender görülen bir hadisedir.

Tarihsel sürece bir bütün olarak baktığımızda, Türkiye’de medya-iktidar ilişkisi dönem dönem farklılıklar göstermekle beraber, her zaman devletin egemen olduğu bir ilişki olarak sürmüştür. Türkiye’de bu alanda ticarileşmenin hakim olmaya başlamasından sonra ise bu ilişki çift yönlü olarak sürdürülmektedir. İktidar partileri medyaya krediler, ihaleler ve ticari bir takım çıkarlar sağlayarak kendi iktidarlarına destek sağlamakta, medya da elindeki kamuoyunu yönlendirme gücünü çıkar sağladığı iktidarlar lehine kullanarak devletten sağladığı imkanları arttırmak için gayret göstermektedir.

1990’lı yıllar ile beraber özel televizyonların ve haber kanallarının yaygınlaşması medya-siyaset ilişkisinde görsel medyanın hakim unsur haline

gelmesine neden olmuştur. Özel yayıncılığın gerektirdiği sermaye yapısının hacmi göz önünde bulundurulduğunda salt yayıncılığa dayalı bir kârlılıktan öte medyanın diğer yatırımların hayata geçmesi açısından bir araç olarak kullanılması gerçeği ortaya çıkmaya başlamıştır.

2000’li yıllar medya-siyaset ilişkilerinde 1980 sonrası başlayan alışkanlıkların devam ettiği bir dönem oldu. Bu dönemde ticarileşmenin ortaya çıkardığı medya yapısındaki çözülme yeni bir yapılanmaya doğru gidişin işaretlerini vermektedir. Özellikle AB sürecinin hızlanması, Türkiye’de özgürlükler lehine bu arada fikir ve ifade özgürlüklerinin genişletilmesine zemin hazırlamaktadır.

3. BÖLÜM

PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ AÇISINDAN MEDYA-SİYASET İLİŞKİSİ

1. Parlamento Muhabirliği

Parlamento muhabirliği, parlamento çalışmalarını haber yapan bir grup medya mensubu olmanın ötesinde, parlamento ile vatandaş arasında sürekli bir bilgi alışverişine vesile olan ve bu yönüyle temsili demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesine katkı sağlayan bir uzmanlık alanıdır. Medya-siyaset ilişkisi açısından parlamento muhabirliğini çahşma konusu seçmemize kaynaklık eden de parlamento muhabirliğinin bu yönüdür.

Tarihsel süreçte parlamento muhabirliği ele alındığında bu tespit daha somutlaşmaktadır. Özellikle İngiltere’de parlamento muhabirliğinin tarihsel gelişimi, demokrasinin gelişimi ile paralel bir seyir izlemiş ve demokrasinin hayata geçmesi açısından parlamento muhabirleri önemli bir rol oynamıştır.

Çağdaş demokrasilerde parlamento muhabirleri, parlamento çatısı altında mensubu oldukları meslek kuruluşları aracılığıyla faaliyetlerini yürütmektedirler. İngiltere, Kanada, ABD, Yeni Zellanda, Avusturalya gibi ülkelerde The Parliamentary Press Gallery’ler, Fransa’da Association des Journalistes Parlementaires (Parlamento Muhabirleri Derneği) olarak faaliyet gösterirler.

İngiltere’de parlamento muhabirliğinin tarihsel seyri, parlamento demokrasinin tarihsel gelişimi ile paralel bir seyir izler. 17. yüzyılda Parlamento görüşmelerinin haber yapılmasına izin verilmez, parlamento dokunulmazlığı çerçevesinde kısıtlamalar getirilirdi. 1641’den 1771 yılına kadar süren bu sansür

dönemi aşamalı olarak geçilmiş ve kısıtlı da olsa parlamento çalışmalarının haber yapılmasına imkan tanınmıştır. Bu hakkın kazanılmasında, yasama dokulmazlığının suistimali (breach of privilege) kuralının ortaya çıkması önemli bir rol oynamış, parlamento çalışmalarının haber ve yorumlara konu olmasının engellenmesi, yasama dokunulmazlığının suistimali olarak değerlendirilmiştir. 1803 tarihinde Avam Kamarası'nda Napolyon Savaşlarına ilişkin tartışmalar yapılırken aşırı kalabalık ve kargaşada gazetecilerin Avam Kamarası üyelerinin koltuklarına oturarak görüşmeleri takip etmelerinin yarattığı gerginlik, Avam Kamarası Başkanı (Speaker)'nm Parlamento'da basın için kendi himayesinde ayrı bir yer tahsis edeceğini ilan etmesi ile aşılmıştır. İşte bu tarih, The Parliamentary Press Gallery'nin kuruluşu olarak kabul edilir. 1890 yılında Gallery'e üye olmak için başvuru yapan bayan muhabirin talebi red edilir. Bayan muhabirlerin Parlamento muhabirliği yapması ilk defa 1919 yılında mümkün olmuş o tarihe kadar bayanlara bu hak tanınmamıştır.

Avam Kamarası Başkanı'mn himayesinde faaliyetlerini yürüten The Parliamentary Press Gallery'de 300'den fazla gazete, televizyon, radyo, ajans ve internet sitesinin temsilcisi bulunmaktadır.

Kanada Parlamentosunda da Avam Kamarası Başkanı'mn himayesinde The Parliamentary Press Gallery bulunmakta ve parlamento muhabirleri bu kapsamda faaliyetlerini yürütmektedirler.

ABD'de İngiltere'ye benzer bir şekilde Senato Press Gallery Speaker himayesinde faaliyetlerini yürütmektedir. İngiltere gibi ABD'de de bayanlar parlamento muhabirliği yapma imkanına tarihsel süreçte kavuşmuş, ABD'de zenciler de bayanlar gibi parlamento muhabiri olabilmek için demokrasinin tarihsel gelişimini beklemişlerdir.

Fransa'da Milli Meclis'de gazetecilerin çalışması için bir basın merkezi bulunmaktadır. Her gazete kendi muhabirlerini Meclis'e akredite ettirme hakkına sahiptir. Muhabir sayısı ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır. Özellikle büyük gazetelerin farklı partileri takip etmekle görevlendirilmiş 4-5 meclis muhabiri bulunmaktadır.

Fransız Meclisi'nde gazetecilere yönelik geçici ve daimi olmak üzere iki çeşit akreditasyon türü uygulanmaktadır. Geçici akreditasyon, milletvekilleriyle röportaj yapmak isteyen, genel kurul toplantılarını izlemek isteyen basın kartı sahibi tüm gazetecilere verilir. Daimi akreditasyon ise Meclis basını ile ilişkiler bölümü tarafından kurulmuş bir komisyon tarafından verilmektedir. Söz konusu komisyonda, Basınla ilişkilerden sorumlu milletvekilleri, Meclis Muhabirleri Derneği Başkanı ve Genel Sekreteri, Fransız Ulusal Basın Federasyonu Başkanı, Fransız Haber Ajansları Federasyonu Başkanı, Yabancı

Basın derneklerinin başkanları ve İngiliz-Amerikan Basını Derneği Başkanı yer almaktadır. Türkiye'deki sarı basın kartına nazaran daha kolay temin edilen Fransız basın kartına sahip her gazeteci daimi akreditasyon başvurusunda bulunma hakkına sahiptir.

Daimi akreditasyon başvuruları yılda bir kez yapılan komisyon toplantılarında değerlendirmeye alınır. Daimi akreditasyonun kabul edilmesi halinde, gazeteci süre kısıtlaması olmadan Meclis'e giriş kartına sahip olur. Fransa'daki tartışmalı uygulamalardan biri de, söz konusu komisyonun gazetecilerin akreditasyon kartlarını geri alma hakkına sahip olmasıdır. Meclis tüzüğüne göre gazetecinin çalıştığı medya kurumunun akreditasyon kriterlerini yerine getirmemesi halinde bu uygulama geçerlidir. Nadiren görülen bu uygulamanın en son örneği, 2009'da siyasi mizah dergisi Bakcich'in muhabirinin Meclis Muhabirleri Derneği Başkanı Sophie Huet'nin talebiyle akreditasyonun geri alınmasıdır.

1891 yılında kurulan Meclis Muhabirleri Derneği'ne kayıtlı 214 gazeteci bulunmaktadır. Fransa'nın en köklü basın örgütlerinden biri olan derneğin, kongre toplantıları her yıl Bourbon Sarayı'nda yapılır. 2006'dan bu yana derneğin başkanlığını Le Figaro gazetesinin meclis muhabiri Sophie Huet yapmaktadır.

Almanya'da basın kuruluşlarının başkent bürolarında federal meclisi ve siyasi partileri takip eden muhabirler bulunuyor. Ancak Türkiye'de olduğu gibi meclis çatısı altında bürolar yok. Meclise yakın federal basın binasından yerel, ulusal ve yabancı basın temsilcileri ofis kiralayabiliyor. Federal basın binasında haftada üç defa federal hükümet ve federal bakanlık sözcüleri basının karşısına çıkıyor. Buna ek olarak nerdeyse her hafta bir-iki bakan federal basın binasında basının karşısına çıkarak açıklamalarda bulunuyor ve basın mensuplarının sularına cevap veriyor. Federal basın binasındaki toplantılara katılıp soru sormak için federal basın binasından ofis kiralamak zorunlu değil. Federal Basın Konferansı Derneği veya Yabancı Basın Mesupları Cemiyetine üye olan her muhabir bu toplantılara katılabilir. Yukarıda adı geçen iki derneğe de yıllık aidat ödemek gerekiyor.

Federal meclisin oturum salonunun girişinde lobi bölümü var. Burada kamera sistemleri kurularak canlı yayın yapılabilir. Federal meclise giriş çıkış için yıllık akreditasyon gerekli. Bunun için basın sendikalarının verdiği basın kartı ile iş veren tarafından verilen çalışma belgesi yeterli oluyor. Meclis mühabirliği yapmak için belli bir meslek yılı aranmadığı gibi muhabirin hangi uyruktan olduğu da sorulmuyor. Basın kuruluşları istedikleri kadar muhabiri akredite edebiliyorlar. Muhabirler siyasetçilerle oturum haftasında meclis

çatısı altında veya ofisinde görüştükleri gibi, oturum olmadığı haftada seçim bölgesinde de görüşebiliyorlar. Almanya'da meclis tatillerine ek olarak ayda bir hafta oturum yapılmıyor. Federal vekillerin başkent Berlin'de bulunan ofislerine ek olarak seçim bölgesinde de büro ve elemanları var. Alman demokrasisi için zaman zaman Medya Demokrasisi (Mediendemokratie) tabiri kullanılıyor. Basın, bilgilendirme ve siyasetlerin kariyerinde üstlendiği role ek olarak önemli bir denetim işlevi de görüyor. Satış rakamı bir milyonun üstünde olan Spiegel gibi haftalık siyasi dergiler ve Bild gibi üç milyondan fazla satışı olan günlük gazeteler siyasetçilerin çekindikleri önemli yayın organları arasında yer alıyor. Almanya'nın federatif yapısından dolayı yerel basının ayrı bir önemi var. KRV eyaletinde bölgesel bir gazete olan WAZ'ın satışı 600 binin üstünde. Merkezi Düsseldorf'ta bulunan bölgesel diğer gazete Rheinische Post ise 400 binin üzerinde satıyor. Siyasetçiler seçim bölgelerinde etkin olan yerel basını federal basından daha önemli görüyor.

2. Türkiye'de Parlamento Muhabirliği

Türkiye'de parlamento muhabirliği mesleğinin örgütlü bir yapı kazanması 1960'lı yıllarda gerçekleşmiş olsa da özellikle cumhuriyetin kuruluşu ve TBMM'nin açılışını müteakiben meclis çahşmalarının halka duyurulması açısından faaliyet gösteren gazeteciler, meclis çalışmalarına dönük çalışan ve sonrasında Türk gazetecilik tarihinin duayen isimleri olarak yer alan meslek mensupları olmuşlardır. Falih Rıfkı ATAY bu açıdan cumhuriyetin kuruluş dönemi itibarıyla bir tür parlamento muhabirliği yürütmüştür.

Parlamento muhabirliğinin bir uzmanlık alanına dönüşmesi ve örgütlü bir meslek halini alması esas olarak parlamento'nun çağdaş demokrasiye uygun bir kurumsallaşma kazanması ile de ilişkilidir. İlk başlarda siyasi muhabirlik olarak yürütülen faaliyetler süreç içerisinde meclis çalışmalarına odaklandıkça bir uzmanlığa dönüşmüş, parlamento muhabirliği gazetecilik kariyeri açısından önemli bir basamak teşkil etmiştir. Bu tespitin teyidi pek çok parlamento muhabirinin mesleki kariyerinin gelişiminde görülebilir. (Uğur MUMCU, Ufuk GÜLDEMİR, Yavuz GÖKMEN, Tayyar ŞAFAK, Teoman EREL, Turan DİLLİGİL, Orhan DURU, Örsan ÖYMEN, Müşerref HEKİMOĞLU, Necdet EVLİYAGİL, Mustafa EKMEKÇİ, Muammer Yaşar BOSTANCI, Esen ÜNÜR, Betül UNCULAR, Bülent DİKMENER, İlhami SOYSAL bu açıdan sayılabilecek örneklerden bir kısmıdır.)

Parlamento muhabirliğinin mesleki bir uzmanlığa dönüşme sürecinde kurulan Parlamento Muhabirleri Derneği (PMD), dönemin Cumhuriyet Gazetesi'nden merhum Sait Arif TERZİOĞLU Haber Ajansı'ndan Behiç Ekşi,

Yeni İstanbul Gazetesi'nden merhum Muzaffer Yılbar, Milliyet Gazetesi'nden Orhan TOKATLI, Son Havadis Gazetesi'nden, Abdullah URAZ Yarın Dergisi'nden merhum Müfit DURU, Yankı Dergisi'nden Muammer TAYLAK ve Tercüman Gazetesi'nden merhum Şemsi KUSEYRÎ tarafından 29 Nisan 1964'de kuruldu.

Merkezi Ankara'da bulunun PMD'nin şube örgütlenmesi bulunmamaktadır. PMD'nin kuruluş amacı, dernek tüzüğünde de belirtildiği gibi, TBMM çalışmalarını izlemekle görevli muhabirleri bünyesinde toplayarak, PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ'ni gazeteciliğin özel bir uzmanlık alanı haline getirmektir. Dernek, bu amaca ulaşmak için gazetecilerin parlamento içindeki çalışmalarını mesleğin onurunu koruyacak ve yükseltecek biçimde düzenlenmesi için çalışmalar yapmayı temel ilke olarak belirlemiştir. (www.pmd.org.tr)

PMD, üyelerinin çalışmalarını kolaylaştırıcı ve başarılarını artırıcı yönde çaba göstererek, mesleki yeteneklerinin geliştirilmesi için gerekli önlemleri almak ve bu amaç doğrultusunda girişimlerde bulunmaktadır.

Parlamento muhabirleri derneğine üye olmak için en az beş yıl gazetecilik yapmış olma koşulu aranmaktadır. 2010 yılı itibariyle 687 üyesi olan PMD, parlamento muhabirliği mesleğinin bir uzmanlığa dönüşmesi açısından yürüttüğü çalışmalarla, yukardaki bölümlerde demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından medyaya attığımız işlevlerinde teminatı konumundadır. Demokrasilerde halk iradesinin doğru ve etkin bir şekilde yansımaları için halkın, meclisin ve dolayısıyla temsilcilerinin faaliyetleri, hükümetlerin karar ve uygulamalarını yakinen takip edebilmesi gerekmektedir. Daha da önemlisi söz konusu faaliyet, karar ve uygulamaların daha taslak ve tasarı aşamalarında kamuoyunun bilgisine sunulması ve böylelikle nihai halini alırken halk iradesinin kamuoyu tepkisinin gereğince yansımalarının temini açısından parlamento muhabirleri sürecin temel aktörleridir. Gerek ulusal bazda gerekse yerel bazda hayata geçecek politikaların kamuoyuna parlamento muhabirleri aracılığıyla sunulması ile ulusal ve yerel beklenti ve tepkiler gündeme gelebilmekte, dolayısıyla bilgi sahibi vatandaş karara etkinliği oranında söz konusu politikaları sahiplenebilmektedir.

Parlamento muhabirliğinin salt genel kurul çalışmaları ile sınırlı olmayan faaliyetleri esas olarak komisyon çalışmaları ile şekillenmektedir. Örneğin, Anayasa Komisyonu veya Plan Bütçe Komisyonu gündemleri ışığında meclis faaliyetlerinin sürecin en başından kamuoyuna mal edilmesi ve böylelikle gerek milletvekillerinin bireysel gerekse parti gruplarının süreç içindeki rol ve konumlarının değerlendirilmesi parlamento muhabirlerinin çalışmaları ile mümkün olabilmektedir.

ilişkilerine dair konular değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, geline nokta da parlamento muhabirliğinin önemli bir uzmanlık alanı olduğu, parlamento muhabirlerinin mesleki algılarının bu aidiyet çerçevesinde belirlendiğini göstermiştir. Herhangi bir parlamento muhabirinin habercilik misyonunu yerine getirirken, sözkonusu haberin sonuçlarını göz önünde bulundurması ve mesleki etik ve standartları tavizsiz uygulaması gereği ifade edilmiştir.

Mesleki etik ve standartların sadece parlamento muhabirliği açısından değil, temsili demokrasilerde vatandaşın temsilcisinin faaliyetlerine ilişkin bilgilendirilmesine dönük temel misyon gündeme getirilmiştir.

Toplumda siyasete dönük algıya siyasetçiye bakış açısı kaynaklık etmektedir. Siyasetçilere ilişkin bakış açısını belirleyen önemli bir etken de parlamento çalışmalarıdır. Bu çalışmaları kamuoyuna duyuracak ise parlamento muhabirleridir. Bu karşılıklı ilişki parlamento muhabirlerinin siyasetle ilişkisini belirleyen ana unsurdur. Siyasetin kurumsal algısı açısından parlamento muhabirliğinin önemi, siyasetçi profilini sunuşu ile belirlenmektedir. İşte bu rol, parlamento muhabirliğinin demokrasi açısından oynadığı rolü ortaya koyar.

Sözkonusu rolü etkin ve doğru bir şekilde kullanabilmesi için parlamento muhabirlerinin, demokrasi ve mesleki etik ve standartlara en üst seviyede bağlılığını zorunlu kılar.

Parlamento muhabirliği Türkiye gibi siyasetin, gündemin en önemli konusu olduğu ülkelerde potansiyel olarak çok geniş bir sahaya sahip olması sonucunu doğurmaktadır. Parlamento muhabirlerinin sahip oldukları potansiyeli doğru ve etkin bir şekilde kullanması için ise, kurumsal yapılanmaları ve bu çerçevede mesleki bilinç ve aidiyeti pekiştirmelerini kaçınılmaz kılmaktadır.

3. Parlamento Muhabirlerinin Medya- Siyaset İlişkisindeki Rolü

Çalışmamız kapsamında parlamento muhabirlerinin medya-siyaset ilişkisi açısından rolünü değerlendirmek amacıyla TBMM’de görev yapan parlamento muhabirlerine ve Milletvekillerine ayrı ayrı olarak dağıtılan anket formları (sayfa 43) kullanılmıştır. Söz konusu anketlerde yer alan soruların temel gayesi parlamento muhabirliğinin genel bir profilini çıkarmak ve işlevselliğine dönük sorgulamalara imkan tanıyacak veriler elde edebilmektir.

2010 sonu itibariyle TBMM Parlamento Muhabirleri Derneği’nin (PMD) 699 üyesi vardır. Ancak halihazırda TBMM’de fiilen parlamento muhabirliği yapan medya mensuplarını esas aldığımızda 200’e yakın medya mensubunun

aktif parlamento muhabirliği yaptığı görülmektedir. TBMM Basın Bürosunda 55 medya kuruluşunun (Ajans, Gazete, Televizyon, Radyo ve İnternet Sitesi) temsilciliği bulunmaktadır.

Yukardaki rakamlar göz önünde bulundurulduğunda, anketimize cevap veren 25 parlamento muhabiri ve 50 Milletvekilinin ideal bir örneklem olduğu görülecektir.

Söz konusu anket sonuçları değerlendirilmesi amacıyla, öncelikli olarak parlamento muhabirlerinin verdikleri cevaplara bakacak olursak;

- Parlamento muhabirlerinin $\frac{3}{4}$ 'ünün beş yıldan fazla süredir parlamento muhabirliği yaptığı görülmektedir. Parlamento Muhabiri olabilmek için en az 5 yıl sarı basın kartı taşıma şartı aranmaktadır. Söz konusu tespit bu koşul paralelinde değerlendirildiğinde parlamento muhabirlerinin mesleki tecrübe ve birikiminin önemli bir kriter olduğu ve dolayısıyla parlamento muhabirliğinin medyada önemli bir uzmanlık alanı oluşturduğu görülmektedir.

- Ankete katılan parlamento muhabirlerine ilişkin veriler ışığında parlamento muhabirlerinin cinsiyet dağılımının benzer oranlarda olduğu erkek muhabirlerin az bir farkla çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bayan muhabirlerin tarihsel süreçte parlamento muhabirliği yapabilmeleri açısından yaşadıkları sıkıntılara daha önceki bölümlerde değinmiştik, bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda bayan parlamento muhabiri sayısının yüksekliği olumlu bir gösterge niteliği taşımaktadır.

- Ankete katılan parlamento muhabirlerinin tamamına yakını yukardaki sonucu teyit eder bir yaklaşımla parlamento muhabirliğinin ayrı bir uzmanlık alanı olduğunu ifade etmişlerdir.

- Parlamento muhabirlerince hazırlanan haberlerin mensup oldukları medya kuruluşlarının editoryal kadrosunca kullanımını yeterli bulan parlamento muhabirlerinin oranı $\frac{2}{3}$ düzeyindedir. Bu sonuç ışığında parlamento kaynaklı haberlerin kamuoyuna yansımada etkin bir konumda olduğu ve dolayısıyla parlamento muhabirlerinin yaptıkları haberlerin haber değerinin yüksekliğinin teyidi sağlanmaktadır.

- TBMM'de görev yapan parlamento muhabirlerinin TBMM'de yeterli imkanlara sahip olduğunu düşünenlerin oranı $\frac{2}{4}$ düzeyindedir. Dolayısıyla TBMM'de parlamento muhabirlerine dönük imkanlarda iyileştirilmeler yapılması, parlamento muhabirlerinin yasama faaliyetlerinin kamuoyuna daha hızlı ve verimli bir şekilde iletilmesinin dolayısıyla da seçmenlerin yasama faaliyetleri hakkında doğru ve yeterli bilgiler alması açısından büyük önem taşımaktadır.

- Parlamento muhabirleri ile Milletvekilleri arası ilişkilerin olması

Uzun yıllar parlamento muhabiri olarak görev yapan İsmet Solak'ın parlamento muhabirliğine ilişkin değerlendirmeleri siyasetçi gazeteci ilişkilerine dair tespitler içermektedir.

“Parlamento Muhabiri olarak geldiğimde yönetim kurulundan üç kişi benimle mülakat yaptı. Niçin Parlamento Muhabiri olmak istiyorsun, nerelerde çalıştın, siyasetle ilgin ne kadar, siyaseti biliyor musun, siyasetçileri tanıyor musun? Bu tür sorulara cevap verdikten sonra başka şeylere geçtik. Çok ilginçtir, Hüsamettin Çelebi'nin yanında bu soruları soranlar Erdoğan Gürgen vardı, birisi de Can Pulak'dı. Yani ben Yazı İşleri Müdürü iken, Ankara'da muhabirim olan, beni mülakatta soru-cevapla tanımaya uğraşan bir arkadaşımızdı. Sonunda şu tavsiye ile benim Parlamento Muhabirleri Derneği üyesi ve Parlamento Muhabiri olmamı dernek kabul etti, ANKA Ajansı'ndan sonra. Dediler ki; Bu kapıdan içeriye girersin, burada 450 milletvekili ve 160 küsur senatör var, o sırada cumhuriyet senatosu vardı. Bunlar Türkiye'nin seçilmiş en önemli insanlarıdır, bu bir. İki, eğer demokratik parlamenter sisteme inanmıyorsan bu kapıdan içeri girme. Üç, siyasetçiye saygı duymuyorsan, onun seçilmişliğine değer vermiyorsan, ona oy veren insanlara saygı duymuyorsan yine bu kapıdan içeri girme. İçeri girdin, onlar sana, “İsmetçiğim hoş geldin diyebilir, koluna girebilir, sen kendine dikkat et, bir mesafe koy” bu gazetecilik mesafesidir, onun da koyması gereken siyasetçi mesafesidir.”

1950'li yıllardan itibaren parlamento muhabirliği yapan Emel Aktuğ ise mesleğe ilişkin şu tespitleri yapmaktadır;

“Mecliste gazeteci olmak, gazeteciliğin “şahikası”dır. Genel yayın yönetmeninden ve dünyadaki bütün gazetecilerin üstündesin. Çünkü mecliste, hükümette ya da devlette olup bitenlerin bütün detaylarını bilir meclis muhabiri. Bütçeyi yazıyorsun en basiti. Ekonomi profesörü olabilirsin!”

Parlamento muhabiri, ülkeyi yönetenlerle toplum arasında adeta 'köprü' görevi üstlenir. Görev alanı spekülasyon ve manipülasyona son derece açıktır. Aktaracağı bir yanlış bilginin ülkeyi sarsma riski vardır. Yani, sorumluluğu daha fazladır denebilir. Bu yüzden Meclis'te görev yapanların evrensel normları içselleştiren, donanımlı kişiler olması gerekir.

“Meclis, kavranılması gereken birden fazla konusu, bakılması gereken birden fazla alanı olan, büyük bir yerdir. Bu alanda çalışacak olan muhabirlerin de, öncelikle meslek ahlâkı ve etiğine saygı göstermeyi bilmesi, mutlaka çok boyutlu düşünebilmesi ve olayların arkasında nelerin gizlenebildiğini düşünebilecek aklının olması gerekir.”

Tarihsel süreçte medya siyaset ilişkisini değerlendirdiğimizde özellikle 1990'lı yılların görsel yayıncılığın özel sektöre açılması ile birlikte bambaşka bir sürece girdiğini vurgulamaya çalıştık. Yeni süreçte yazılı basın yanında görsel yayıncılığın hızla büyümesi siyasetin her açıdan yazılı ve görsel basın için bir haber haline gelişi, siyasetçilerin bireysel olarak medya ile ilişkilerinin önem kazanması sonucunu da doğurmuştur.

Bu süreçte Parlamento medya açısından görece olarak daha yoğun bir şekilde haber konusu haline dönüşmüş, haber kanalları açısından Parlamento çalışmaları yayın akışı içerisinde günden güne payını arttırmaya başlamıştır.

2000'li yıllarla beraber internetin yaygınlaşması, yazılı, görsel ve internet haberciliğinin iç içe geçmesine neden olmuştur. Medya bu iç içelikte kendi içindeki ayrımları ortadan kaldırırken bütün bu yayıncılık kollarının haber ihtiyaçlarını karşılama gereğinin bir sonucu olarak Parlamento görece olarak daha fazla işlenmeye başlamıştır.

Bu dönüşümün doğal sonucu olarak, Parlamento muhabirliğinin önemi de artmıştır. Siyasetçilerle birebir ilişkilerin yoğunlaşması ve bunun bir sonucu olarak siyasetin parti genel merkezlerinden parlamentoya kayan bir niteliğe bürünmesi gerçeği ortaya çıkmıştır.

Parlamento muhabirleri gündemin belirlenmesinde önem kazanırken mesleki sorgulamalarda kaçınılmaz olarak gündeme gelmiş, kurumsal yapılanmalar ağırlıklı olarak, parlamento muhabirliği mesleğinin standartlarının oluşması ve oluşan standartların mesleki gelişimin belirlenmesinde ana unsur olmasına dönük baskılara kaynaklık etmiştir. 1990'lı yılların koalisyon hükümetleri döneminde, parlamento muhabirliği ağırlıklı olarak "kulis haberciliği" niteliği kazanırken, 2000'li yılların tek başına iktidarları döneminde "genel kurul" ve "komisyon" haberciliğine dönüşmüştür.

Bu değişimler parlamento muhabirlerinin siyaset ve siyasetçi ile olan ilişkileri açısından ve daha önemlisi mesleki yapının gerçekleşmesi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Koalisyon dönemlerinde ilişkilere odaklanan haberler, tek başına iktidar dönemlerinde uygulama ve icraatların sorgulanması ve haberleştirilmesine neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak da gerek genel kurul gerekse komisyon çalışmaları kapsamında bir "uzmanlaşma" gereği ortaya çıkmıştır. Siyasetçilerle birebir ilişkiler yanında genel kurul ve komisyonların gündem ve faaliyetlerinin takip ve haberleştirilmesi önem kazanmıştır.

Çalışmamız kapsamında halihazırda TBMM'de görev yapan parlamento muhabirleri ile yapılan görüşmelerde, mesleki algı ve medya siyaset

gerektiği seviyede bulunduğunu düşünenlerin oranı 2/4 düzeyindedir. Milletvekillerinin parlamento muhabirleri ile ilişkilerinin TBMM’de yürüttükleri çalışmaların seçmenlerine duyurulması açısından en önemli kanal olduğunun bilincinde, parlamento muhabirleri ile yakın bir ilişki içinde olmaları parlamento muhabirliğinin medyada bulunduğu nokta ile de ilişkilidir. Parlamento muhabirlerinin uzmanlık ve TBMM içinde sahip oldukları imkanlar açısından güçlenmeleri beraberinde Milletvekilleri ile yakın bir işbirliği içinde olmaları sonucunu da doğuracaktır.

- Parlamento muhabirlerinin temsili demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi için önemli bir görev yerine getirdiğine dönük soruya ankete katılan muhabirlerin tamamı evet cevabı vermiştir. Bu sonuç parlamento muhabirlerinin mesleki algı seviyesinin en üst noktada olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

- Parlamento muhabirlerinin TBMM İhtisas Komisyonları çerçevesinde uzmanlaşmaya gitmesi gerektiğini düşünen parlamento muhabirlerinin oranı ¾ seviyesindedir. Parlamento muhabirlerinin bu şekilde bir uzmanlaşma içinde bulunması hem muhabirler açısından hem de kamuoyu açısından büyük önem taşımaktadır. TBMM İhtisas Komisyonlarında yürütülen çalışmaların teknik detayları ancak belli bir uzmanlaşma ile anlaşılabilmekte ve bunun sonucunda doğru ve sağlıklı bir haber yapma imkanı olabilmektedir. Adalet, Anayasa, Çalışma ve Plan Bütçe gibi alanlarda uzmanlaşmış parlamento muhabirleri bilgilendirme açısından çok daha verimli bir profil sergileyecektir.

- Ankete katılan parlamento muhabirlerinin ¾’ü parlamento muhabirliğinin medyada bulunduğu noktayı yeterli bulmamaktadır. Bu algıda belirleyici faktör, ekonomik koşullar, çalışma ortamı ve sosyal imkanlarda hissedilen eksikliklerdir.

- Ankete katılan parlamento muhabirlerinin tamamı yasama faaliyetlerinin kamuoyuna duyurulması açısından görevlerini tam olarak yerine getirdiklerini düşünmektedirler.

Milletvekillerinin cevapladıkları anket formlarının sonuçları değerlendirildiğinde;

- Ankete katılan Milletvekillerinin ¾’ü parlamento muhabirliğinin ayrı bir uzmanlık alanı olduğunu düşünmektedir.

- Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin aksine parlamento muhabirlerinin TBMM’de yeterli imkanlara sahip olduklarını düşünüyorlar.

- Ankete katılan Milletvekillerinin tamamına yakını temsili demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından parlamento muhabirliğinin önemli bir araç olduğunu düşünüyorlar

- Parlamento muhabirlerinin TBMM İhtisas Komisyonları çerçevesinde uzmanlaşmasının gerekliliğine inanan Milletvekillerinin oranı $\frac{3}{4}$.

- Milletvekilleri de parlamento muhabirleri ile benzer şekilde tamamına yakını parlamento muhabirliğinin medyada bulunduğu noktayı yeterli bulmuyor. Bu algı ile parlamento muhabirlerinin TBMM imkanlarını yeterli bulma algısı birbiri ile çelişkili bir sonuç doğurmaktadır. Milletvekilleri büyük oranda parlamento muhabirliğinin medyada bulunduğu noktadan öteye gidebilmesi açısından TBMM’de sahip oldukları imkanların iyileştirilmesi gereğini göz ardı etmiş oluyorlar.

- Yasama faaliyetlerinin seçmenlere duyurulmasında parlamento muhabirlerinin görevini tam olarak yerine getirdiğine dönük inançta Milletvekilleri açısından yeterli bulunuyor.

Anket sonuçları toplu olarak değerlendirildiğinde, öncelikle vurgulanması gereken husus, parlamento muhabirliğinin temsili demokrasinin işleyişi açısından önemli bir rol oynadığıdır. Ancak bu işlevini tam ve doğru bir şekilde yerine getirebilmesi için öncelikli olarak TBMM’de çalışma ortamı ve yasama sürecini takip açısından çok daha iyi koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu gereklilikle paralel bir şekilde TBMM İhtisas Komisyonları çerçevesinde parlamento muhabirlerinin uzmanlaşmaya gitmesi yasama faaliyetlerinin takip ve anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu süreç parlamento muhabirlerinin medyada çok daha iyi bir noktaya gelmesine temel teşkil edecektir.

SONUÇ

Çağdaş demokrasinin, yönetenler ve yönetilenler ilişkisinin çok ötesinde yeni boyutlar kazanarak katılımcı, çoğulcu bir hayat biçimi haline dönüştüğünü bu konjonktürde düşünce ve ifade özgürlüğünün en etkili aracı durumunda olan basın, demokrasinin vazgeçilmez kurumları arasında yer almaktadır.

Demokratik toplumlarda basının görevi, kamu yararını ilgilendiren konularda haber ve bilgi vermek, kamuoyu oluşturmak ve toplumu aydınlatmaktır. Bu yönüyle basın toplumun sesi olma yanında “yol göstericisi”dir. Demokrasi kültürünün yerleşmesi, bir yaşam biçimine dönüşerek kökleşmesi basının konumu ve yapısıyla doğrudan ilgilidir. Sağlıklı ve köklü demokrasi için halkın, ülkede ve dünyada olup bitenlerden zamanında ve doğru bir şekilde haberdar olabilmesi, her türlü fikrin serbestçe ve açıkça tartışılabilmesi gerekmektedir.

Demokrasilerde; yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olan basın, halk adına denetim ve kontrol görevini de yerine getirmektedir. Siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri başta olmak üzere toplumun farklı kesimlerinin görüş ve eleştirilerinin yönetime yansımaları sağlayan basın, böylece demokrasinin çok seslilik ilkesinin hayata geçirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu yönüyle basın, siyasetçi ile halk arasında köprü görevini yerine getirmekte, ülke sorunlarının en doğru şekilde çözümüne katkı sağlanmaktadır.

Çalışmamızda vurgulamaya çalıştığımız gibi, temsili demokrasi günümüz toplumsal yapısının beklentilerine cevap vermekte zorlanmaktadır. Çağımız toplumunda temsili demokrasi pek çok açıdan büyüsünü kaybetmiş ve sorgulanır hale gelmişti. Temsili demokrasinin bir kısır döngü ya da bir kandırmaca olarak algılandığı bir değişim söz konusudur. Temel unsurlarda yaşanan eksiklikler bir bütün olarak temsili demokrasiye dönük algıyı olumsuz olarak etkilemiş ve sonuçları itibarıyla “temsili demokrasi krizi” tartışmalarını başlatmıştır. Bu zorlukları aşma açısından medya önemli bir misyona sahiptir. Vatandaş ile temsilcisi arası ilişkinin etkin ve doğru bir şekilde kurulması ve sürdürülmesi misyonu. Genel olarak medyaya atfedilen bu misyonun en net şekilde kurumsallaştığı yapı parlamento muhabirliğidir. İşte bu nedenledir ki medya siyaset ilişkisine odaklanan çalışmamızı parlamento muhabirlerini merkeze alarak gerçekleştirmeye çalıştık.

Medya siyaset ilişkisinin tarihsel gelişimi açısından 1980’li yıllar gerek Türkiye gerekse global toplum açısından belirgin bir farklılığa sahiptir. Bu farklılığın temel belirleyicisi medyanın “ticarileşmesi” olarak görülebilir.

Türkiye’de özel yayıncılığın ortaya çıkışı ve yaygınlaşması medyanın ticarileşmesi ile paralel bir süreçtir. Bu sürecin söz konusu ilişki açısından önemi ise, medyanın ideal misyonunda neden olduğu tahribattır. Haber algısı ve sunumundaki önceliklerin değişmesi medya siyaset ilişkisinde değişimin yansımasıdır.

Medya siyaset ilişkisini parlamento muhabirleri örneğinde analiz eden çalışmamız neticesinde vurgulanması gereken önemli bir tespit, parlamento ile basın arasındaki ilişkilerin güçlenmesi gereğidir. Bu gereklilik ilişkinin her iki tarafının da menfaatine dolayısıyla da temsili demokrasi lehine bir gerekliliktir. Parlamentonun medyaya karşı şeffaf ve bilgilendirici olması, medyanın da parlamentoya saygı duyması, çalışmalarını çarpıcı şekilde ancak abartısız şekilde yansıtmaları gerekmektedir.

Bu gerekliliklerin bir sonucu olarak; Parlamento’nun parlamento muhabirlerini, sürecin ayrılmaz bir parçası olarak görmeleri, genel kurul ve komisyon çalışmaları başta olmak üzere, Parlamento faaliyetlerinin halka duyurulması açısından parlamento muhabirlerinin gerek süreç içindeki konumları gerekse çalışma koşulları açısından iyileştirici tedbirler alarak, mesleki kurumsallaşmanın pekişmesini teşvik edici bir rol oynamaları gerekmektedir.

Diğer taraftan parlamento muhabirleri de yürüttükleri çalışmaların habercilikle sınırlı kalmaksızın çok daha kapsamlı bir misyona sahip olduğu kabulünden hareketle, gerek siyaset algısı gerekse birebir siyasetçilerle ilişkileri açısından belli bir seviyeyi muhafaza etmeleri gerekmektedir.

ANKET FORMU

(Parlamento Muhabirleri İçin)

EK: 1

1. Kaç Yıldır Parlamento Muhabiri olarak görev yapmaktasınız

a. 5 yıldan az

b. 5 yıldan fazla

2. Parlamento Muhabirliğinin Medyada Ayrı Bir Uzmanlık Alanı olduğunu Düşünüyor musunuz?

a. Evet

b. Hayır

3. Hazırladığınız Haberlerin Editoryal Kadrolarca Kullanımını Yeterli Buluyor musunuz?

a. Evet

b. Hayır

4. Cinsiyetiniz

a. Erkek

b. Kadın

5. Parlamento Muhabirlerinin TBMM’de yeterli imkanlara sahip olduğunu Düşünüyor musunuz?

a. Evet

b. Hayır

6. Parlamento Muhabirleri ile Milletvekillerinin İlişkilerinin Olması Gerekli Seviyede Olduğunu Düşünüyor musunuz?

a. Evet

b. Hayır

7. Parlamento Muhabirlerinin Temsili Demokrasinin Sağlıklı Bir Şekilde İşlemesi Açısından Önemli Bir Görevi Yerine Getirdiklerine İnanıyorsunuzuz?

- a. Evet
- b. Hayır

8. Parlamento Muhabirlerinin TBMM Komisyonları Çerçevesinde Uzmanlaşmaya Gitmesi Gerekliğini Düşünüyorsunuzuz?

- a. Evet
- b. Hayır

9. Parlamento muhabirliğinin medyada bulunduğu noktayı yeterli buluyormusunuz?

- a. Evet
- b. Hayır

10. Parlamento muhabirlerinin yasama faaliyetlerinin seçmenlere duyurulmasında görevini tam olarak yerine getirdiğine inanıyorsunuzuz?

- a. Evet
- b. Hayır

Anket Formu
(Milletvekilleri İçin)

EK: 2

1. Parlamento Muhabirliğinin Medyada Ayrı Bir Uzmanlık Alanı olduğunu Düşünüyorsunuzuz?

- a. Evet
- b. Hayır

2. Parlamento Muhabirlerinin TBMM’de yeterli imkanlara sahip olduğunu Düşünüyorsunuzuz?

- a. Evet
- b. Hayır

3. Parlamento Muhabirleri ile Milletvekillerinin İlişkilerinin Olması Gerektiği Seviyede Olduğunu Düşünüyor musunuz?

- a. Evet**
- b. Hayır**

4. Parlamento Muhabirlerinin Temsili Demokrasinin Sağlıklı Bir Şekilde İşlemesi Açısından Önemli Bir Görevi Yerine Getirdiklerine İnanıyor musunuz?

- a. Evet**
- b. Hayır**

5. Parlamento Muhabirlerinin TBMM Komisyonları Çerçevesinde Uzmanlaşmaya Gitmesi Gerektiğini Düşünüyor musunuz?

- a. Evet**
- b. Hayır**

6. Parlamento muhabirliğinin medyada bulunduğu noktayı yeterli buluyor musunuz?

- a. Evet**
- b. Hayır**

7. Parlamento muhabirlerinin yasama faaliyetlerinin seçmenlere duyurulmasında görevini tam olarak yerine getirdiğine inanıyor musunuz?

- a. Evet**
- b. Hayır**

KAYNAKÇA

ADAKLI, Gülseren; 'Türkiye' de Medya Endüstrisi', 2006, Ütopya Yayınevi
BAJOHR, Walter; 'Medya ve Demokrasi', (www.konrad.org.tr)

DEMİR, Vedat; 'Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi', 2007, Beta Yayınları

İNUĞUR, Nuri; 'Basın ve Yayın Tarihi', 2002, Der Yayınları

JEANNENEY, Jean-Noel; 'Medya Tarihi', Yapı Kredi Yayınları çeviri: Esra Atuk, İstanbul, Ocak-1998

KEANE, John; 'Medya ve Demokrasi' Çeviri: Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, Ağustos-1993

KIŞLALI, Ahmet Taner; 'Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi', İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, Ocak-1999

KORKMAZ, Alemdar; 'İletişim ve Tarih', 2001, Ümit Yayıncılık, Ankara

KÖKER, Levent; 'Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi', 2009, İletişim Yayınları

MARDİN, Şerif; 'Türk Modernleşmesi', 1994, İletişim Yayınları, İstanbul

SARTORİ Giovanni; 'Demokrasi Kuramı', Çeviri: Deniz BAYKAL, Ankara, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları

SCHUMPETER, Josept A.; 'Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi', Alter Yayıncılık

SEZGİN, Suat; 'Medya ve Demokrasi', (www.konrad.org.tr)

SİTEMBÖLÜKBAŞI, Şaban; 'Liberal Demokrasinin Çıkılmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi', Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi (10), 2005, (139-162)

ŞAHİN, Haluk; 'Yeni İletişim Ortamı Demokrasi ve Basın Özgürlüğü', 1991, Basın Konseyi Bilimsel Araştırması

ŞAYLAN, Gencay; 'Temsili Liberal Demokrasinin Önlenemez Krizi', 2008, İmge Kitabevi

TILIÇ, L. Doğan; 'Medyayı Anlamak', 2000, Su Yayınları

TOPUZ, Hıfzı; '100 Soruda Türk Basın Tarihi', 1996, Gerçek Yayınevi, İstanbul

ULUÇ, Güliz; 'Medya Yapılarının Küreselleşmesi', Doğu Batı Dergisi, Yıl 5, Sayı 18-2002

Editör: Zülfikar Damlapınar; 'Medya ve Siyaset', Eğitim Kitabevi, Haziran- 2008

TÜRKÖNE, Mümtaz'er; 'Siyaset', Lotus Yayınevi, Ankara, Şubat-2005

EK...

PMD'NİN 12 EYLÜL ANAYASASI'NA KARŞI YAYINLADIĞI BİLDİRİ

Parlamento Muhabirleri Derneği (PMD), 12 Eylül darbesi olunca kapatılmıştı. Bir süre sonra binbir güçlkle yeniden açıldı. PMD'nin tarihinde belki de en önemli demokratik duruşu 1982 Anayasa Taslağı'na karşı bildiri yayınlamasıydı. PMD, Anayasa taslağına karşı görüşünü yazılı bir şekilde açıklamıştı. .O tarihlerde,zor koşullarda Başkan Rafet Genç'in imzasını taşıyan 1 Ağustos 1982 tarihli açıklama şöyle:

“Taslağın bu şekilde kesinleşmesi durumunda, ülkemizde yeni,beklenmeyen bunalımların ortaya çıkacağı endişesini taşımaktayız. O nedenle, basın, düşünce, haberleşme, çalışma özgürlüklerine getirilen kısıtlamaların taslaktan çıkarılmasını istemekte ve bunda yarar görmekteyiz.

Basından ve kamuoyundan uzak yürütülen çalışmalar sonucu ortaya çıkan taslak, kanımızca Danışma Meclisi'nde bile zaman yetersizliğinden geniş bir şekilde düzeltilecek durumda değildir.

PMD olarak , taslağa parlamentonun işleyiş ve fonksiyonları açısından baktığımızda ümit kırıcı bir görünüşle karşı karşıya kalıyoruz.Yeni Anayasa'nın çoğulcu parlamenter demokrasi esasına göre hazırlanacağı, 12 Eylül'den bu yana özellikle Devlet Başkanı Kenan Evren tarafından açıklanmasına karşın, ortaya çıkan taslak parlamenter sistemin işleyişine olanak verecek nitelikte görülmemektedir.

Egemenliğin koşulsuz,ulusumuza ait olduğuna ilişkin Atatürk'ün bu çok önemli ilkesi, Meclislerimizin 1923'den bu yana kürsülerinin arkasına (Hakimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir) şeklinde kazanmışken;seçme ve seçilme haklarına getirilen sınırlamalarla, bu ilkede onulmaz yara almıştır.

Parlamenter demokrasiler geleneklerle yaşar. Ulusumuz, kendi yetiştirdiği politikacıları milli iradeyi yaşama geçirerek bir uyum sağlayamamış olsa bile, parlamenter sistemi benimsemiş ve buna gönülden bağlanmıştı. Nitekim Sayın Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evrende ulusumuzun bu yaşam tarzını benimsediğini her konuşmasında açıkça belirtmiştir. O nedenle zengin deneyimler kazanmış olan ulusumuz, ortaya çıkan aksamaları düzeltcek bilince ve çağdaş uygarlık düzeyine yönelen olgunluğa erişme sürecini başlatmıştır.

Oysa açıklanan taslak, tüm bu olumlu gelişmeleri hiç dikkate almayarak ileride giderilmesi olanaksız sakıncalar yaratacak hükümlerle donatılmıştır.

Özgürlüklerin kısıtlanması ve diğer sakıncalar karşısında, ülkenin olağan dışı usullerle sürekli yönetilmek zorunda kalınacağına dikkat çekmek isteriz.

Tüm bu nedenlerle:

Basın özgürlüğü ile ilgili maddelerin tümüyle taslaktan çıkartılmasında, Sendikal hak ve özgürlükleri anlamsızlaştıran kısıtlamaların kaldırılmasında,

Kutsal yasama hakkına getirilen çağ gerisi hükümlerin kaldırılmasında, Seçme ve seçilme haklarına getirilen kısıtlamaların değiştirilmesinde,

Milli iradenin gerçekleşmesi ve parlamentonun üstünlüğüne gölge düşürecek ‘müdahale etme olanağının’ kaldırılmasında,

Düşünce, haberleşme, çalışma ve örgütlenme özgürlüklerine getirilmeye çalışılan kısıtlamaların taslaktan çıkartılmasında kesin yarar bulunduğunu kamuoyuna saygı ile açıklarız”

PARLAMENTO MUHABİRLERİ DERNEĞİ ANAYASA ÖNERİLERİ

12 Haziran seçimleri sonrası kurulan Meclis’in önceliklerinden birisi Yeni Anayasa hazırlığına girişmek oldu. TBMM Başkanlığı bünyesinde her partiden eşit üyenin temsil edildiği “TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu” oluşturuldu. Komisyon çalışmalarını yürütürken sivil toplum örgütlerinin görüşlerini de aldı. Bu örgütlerden birisi olan PMD, yeni Anayasa konusundaki görüşlerini yazılı olarak komisyona sundu. PMD’nin görüş ve önerileri şöyle:

“Anayasa, öncelikle bir devletin temel örgütsel yapısını tanımlar, devlet örgütünün alt birimlerinin görev ve yetkilerini, işleyişlerini, birbirleriyle ve uyruklarla olan ilişkilerini düzenler; bireylerin devlet iktidarı karşısındaki temel hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlar.

Anayasa yalnızca en üst, en yaygın ve en güçlü örgütün tüzüğü değildir. Anayasa aynı zamanda etnik, dinsel, cinsel, kültürel ve sınıf ayrımı olmaksızın, toplumdaki tüm bireyleri kapsayan hukukun üstünlüğünü esas alan toplumsal sözleşmedir.

Yürürlükteki Türkiye Cumhuriyeti anayasası son derece uzun ve ayrıntılı olmasına karşın insan odaklı değil devlet odaklıdır; devletin güvenliğini her şeyden öncelikli saymaktadır. Devlet odaklı olduğu için bireylerin temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamıştır, özgürlükleri kural değil istisna olarak tanımlamıştır.

Her çağdaş, demokratik anayasa gibi Türkiye’nin yeni Anayasası da birinci kuşak özgürlükler olarak anılan vazgeçilemez, devredilemez, özüne

hiçbir biçimde dokunulamaz; uluslararası bildirgelerde ifadesini bulan hak ve özgürlükleri mutlaka içermelidir. Türkiye'nin Evrensel insan hakları anlayışına dayalı, basın, ifade ve düşünce özgürlüğünü öne alan; toplumsal sözleşme niteliğinde ve olabildiğince geneli düzenleyen kısa bir anayasaya ihtiyacı vardır.

Yeni Anayasada sayılan özgürlüklerin bir hak olarak kullanılabilmesi ve yaşama geçirilmesinin devlete bir yükümlülük olarak verilmesi ve anayasal güvenceler altına alınması da gereklidir. Örneğin temel bir özgürlük olarak “düşüncenin ifadesi ve iletişim özgürlüğünün” güvence altına alınabilmesi için devletin maddi/manevi her türlü önlemi almasının bir yükümlülük olduğu vurgulanmalı, bu özgürlüğü kısıtlayacak hiçbir yasa yapılamayacağı da anayasada ifade edilmelidir. “Kamu düzeninin korunması” adına yapılacak düzenlemelerin yasayla ancak somut durumlarda gerçekleştirilebileceği, “soyut kamu düzeni” adına düzenleme yapılamayacağı da açıkça yazılmalıdır.

Her şeyden önce yeni anayasa devlet odaklı değil insan odaklı olmalıdır. Anayasada “İnsan haklarına dayalı devlet” ilkesi vurgulanmalıdır.

Yeni anayasa, temel hak ve hürriyetlere evrensel insan hakları bağlamında güvenceler sağlamalıdır; özgürlüğü kural, sınırlamayı istisna saymalıdır. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında evrensel ölçütler aşılmamalıdır. Bu bağlamda yeni anayasada temel hak ve özgürlükler için şöyle bir düzenleme yapılabilir:

- Herkes, insan onurundan kaynaklanan, kişiliğine bağ, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Devlet, temel hak ve özgürlüklerin önündeki siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırmak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamakla görevlidir.

Temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabilir. Kanun, kamu yararı, genel ahlak, kamu düzeni ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz. Anayasanın hiçbir hükmü, Türkiye Cumhuriyeti'nin de kabul ettiği evrensel insan hakları belgelerindeki ölçütler dışında, temel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı veya daraltıcı yönde yorumlanamaz.

Temel hak ve hürriyetler; insan hak ve hürriyetlerine karşı veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımı yaratmak kastı ile kullanılamaz.

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır. Düşünce bilim ve sanat özgürlüğü konusunda şu düzenlemeler önerilebilir:

- Herkes, düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

- Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

- Basın hürdür; sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır. Haber veya fikir almak ya da vermek özgürlüğü resmi makamlarca engellenemez.

- Basın özgürlüğü suç işlemeye ve şiddet eylemine çağrı, ırkçılık, kin ve nefreti özendirme, kişilerin şeref ve haklarına tecavüz kastı ile kullanılamaz.

- Süreli veya süresiz yayınlar “kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi” halinde ve ancak “hâkim kararıyla” toplatılabilir, durdurulabilir. (Basın hürdür sansür edilemez ilkesi Anayasa’da korunmak koşulu ile bu ve benzeri ayrıntılar yasa ile de düzenlenmelidir. Ve hiçbir biçimde süreli süresiz yayınlara dönük sansürü çağrıştıracak, basın özgürlüğünü yasa ile engelleyebilecek ifade Anayasa’da yer bulmamalıdır)

- Basımevi ve eklentileri ve basın araçları (bilgisayar, telefon, vb dahil) suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa hiçbir biçimde zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

- Gazete, kitap ve dergi çıkarılması, radyo ve televizyon kurulması veya elektronik ortamda yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

- Gazete ve dergilerin çıkarılması, radyo televizyon kurulması veya elektronik ortamda yayınlara ilgili şartlar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı siyasi, iktisadi, cezai, mali veya teknik kayıtlar koyamaz.

- Basın yayın kuruluşları, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin araç ve imkânlarından eşit olarak yararlanırlar.

PMD, demokratik, çağdaş, insan haklarını, düşünce, basın ve ifade özgürlüğünü esas alan bir anayasayı savunmaktadır. Türkiye’de düşünce, basın ve ifade özgürlüğü yasakçı ve sansürcü bakış nedeniyle tam olarak hayata geçirilememiştir. Darbe dönemleri başta olmak üzere sivil iktidarlar döneminde de çok sayıda gazeteci-yazar cezaevlerine konulmuş, ağır dava baskıları nedeniyle düşünce ve ifadenin özgürce yayılımı engellenmiştir. Bugün de gazeteci yazarlara dönük devam eden dava sayısının 9 binlere

yaklaştığı da bilinmektedir. Gazetecilere özgürlük Platformu'nun verilerine göre cezaevlerinde 90'ın üzerinde gazeteci bulunmaktadır. PMD,bir meslek örgütü olarak basın özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğünün eksiksiz ve yasaksız yaşama geçirilmesini savunur. Bu amaçla yeni Anayasa ile eşzamanlı olarak düşünce ve ifade özgürlüğünün önünü açacak, pek çok yasadaki yasakların ayıklanmasına gereksinim olduğunu düşünmektedir.

Medya sektörü sendikal örgütlenme noktasında ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Gazetecilik kamusal görevdir ve gazeteci sokaktaki insan adına denetim görevi yapmaktadır. Bu bağlamda gazetecinin sendikal örgütlenme hakkı anayasal güvenceye bağlanmalıdır.

Ömer ŞAHİN

1969 yılı Yozgat-Sorgun doğumlu. Üniversite öğreniminin ardından G.Ü. Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalında Master yaptı. Meslek hayatına 1992 yılında Zaman gazetesinde başladı. 14 yıl süreyle Parlamento Muhabirliği yaptı. Gazetecilikle birlikte kesintisiz olarak 13 yıldır TV programcılığı yapmaktadır.

TRT ve özel radyolarda programlar da yapan Şahin, TRT 1'de yayınlanan 'Dört Dörtlük' programının siyasi yorumcusuydu. Ömer Şahin halen Radikal Gazetesi Ankara Haber Müdürü ve Kanal a Görüş Farkı Programı yapım ve sunuculuğunu yürütmektedir.

ISBN: 978-975-6226-94-0